

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НІЖИНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ МИКОЛИ ГОГОЛЯ
Факультет філології, історії та політико-юридичних наук
Кафедра педагогіки, початкової освіти, психології та менеджменту
Кафедра всесвітньої історії та міжнародних відносин
Кафедра історії України

ЗАТВЕРДЖУЮ

Ректор університету

Олександр САМОЙЛЕНКО

» _____ 2025 р.

ПРОГРАМА
АТЕСТАЦІЙНОГО ЕКЗАМЕНУ
для здобувачів
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Освітня програма: Середня освіта (Історія)

Галузь знань: 01 Освіта/Педагогіка

Спеціальність: 014 Середня освіта (Історія)

Форма навчання: денна/заочна

Укладачі програми:

Схвалено кафедрою всесвітньої історії та міжнародних відносин факультету філології, історії та політико-юридичних наук

Протокол № 7 від 10 січня 2025 р.

Схвалено кафедрою історії України факультету філології, історії та політико-юридичних наук

Протокол № 7 від 22 січня 2025 р.

Схвалено Вченою радою факультету філології, історії та політико-юридичних наук

Протокол №6 від 28.01. 2025 р.

ЗМІСТ

1. ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Атестаційний екзамен з історії являє собою підсумкову звітно-оцінювальну процедуру, метою якої є встановлення рівня фахової готовності випускника спеціальності 014 Середня освіта. Історія.

Вихідною концептуальною ідеєю екзамену є ретельний аналіз можливостей майбутнього спеціаліста ефективно виконувати всі головні види діяльності, передбачені даною галуззю, володіння фундаментальними знаннями з історії, психолого-педагогічних дисциплін, здатних розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми при формуванні ключових та історичних предметних компетентностей в учнів або у процесі подальшого навчання.

Атестаційний екзамен проводиться як комплексна перевірка знань студентів професійно-орієнтованої як теоретичної, так і практичної підготовки за білетами, складеними у повній відповідності до програми підсумкової атестації.

Атестація здійснюється:

- за допомогою засобів контролю ступеня досягнення кінцевої мети освітньо- професійної програми підготовки з дотриманням дидактичних принципів формування і реалізації системи засобів діагностики;
- на підставі оцінки якості засвоєння освітньої програми, рівня професійних знань, умінь та навичок, ступеня сформованості загальних та спеціальних компетентностей.

Передбачається, що підготовка до нього дозволить випускнику рефлексивно, під кутом професійної реалізації, досягнути зміст всіх основних навчальних курсів з історії, які вивчались протягом чотирьох років підготовки.

Під час комплексного державного екзамену випускник має показати розуміння основних законів, закономірностей науки, її практичного значення, перспектив розвитку, продемонструвати вміння використовувати набуті знання для вирішення прикладних питань. Він також має продемонструвати своє вміння орієнтуватися у фактичному матеріалі, знання найважливіших джерел його

поповнення й оновлення, показати свою обізнаність з роботами визначних вчених, фундаментальних наукових установ, періодичних видань.

Студент – випускник бакалаврату під час державного екзамену повинен показати:

- знання основних законів і закономірностей історії ;
- добрі знання основних термінів і понять з історії ;
- вміння аналізувати інформацію з використанням історичних карт і атласів, наукової літератури;
- вміння застосовувати отримані теоретичні знання і практичні уміння під час викладання історії у середніх навчально-виховних закладах.

Державна атестація бакалавра історії у вигляді державного екзамену проводиться з метою перевірки відповідності освітнього рівня студентів вимогам освітньо-професійної програми «Середня освіта (Історія)».

Підготовка до проходження атестаційного екзамену передбачає розвиток та оцінку таких компетентностей:

Загальні компетентності (ЗК):

ЗК1. Здатність діяти відповідально і свідомо на засадах поваги до прав і свобод людини та громадянина; реалізувати свої права і обов'язки; усвідомлювати цінності громадянського суспільства та необхідність його сталого розвитку (громадянська компетентність).

ЗК2. Здатність до міжособистісної взаємодії, роботи в команді, спілкування з представниками інших професійних груп різного рівня (соціальна компетентність).

ЗК3. Здатність виявляти повагу та цінувати українську національну культуру, багатоманітність і мультикультурність у суспільстві; здатність до вираження національної культурної ідентичності, творчого самовираження (культурна компетентність).

ЗК4. Здатність до прийняття ефективних рішень у професійній діяльності та відповідального ставлення до обов'язків, мотивування людей до досягнення спільної мети (лідерська компетентність).

ЗК5. Здатність до генерування нових ідей, виявлення та розв'язання проблем, ініціативності та підприємливості (підприємницька компетентність).

Фахові компетентності (ФК):

ФК1. Здатність застосувати у конкретному спілкуванні знання мови, способи взаємодії з навколишніми й віддаленими людьми та подіями, навички роботи в групі, володіння різними соціальними ролями (мовно-комунікативна компетентність).

ФК2. Здатність організувати освітній процес з фаху в базовій середній школі на основі сучасних наукових досягнень (предметно-методична компетентність).

ФК3. Здатність орієнтуватися в інформаційному просторі, отримувати інформацію та оперувати нею відповідно до власних потреб організації освітнього процесу (інформаційно-цифрова компетентність).

ФК4. Здатність враховувати вікові та інші індивідуальні особливості учнів базової середньої школи при організації освітнього процесу з історії (психологічна компетентність).

ФК5. Здатність керувати власними емоційними станами, етичним розвитком і вихованням учнів базової середньої школи (емоційно-етична компетентність).

ФК6. Здатність до рівноправної та особистісно зорієнтованої взаємодії з учасниками освітнього процесу в базовій середній школі, колегами та стейхолдерами (компетентність педагогічного партнерства).

ФК7. Здатність виконувати професійні функції, зважаючи на особливі потреби здобувачів освіти (інклюзивна компетентність).

ФК8. Здатність планувати і реалізовувати освітній процес у базовій середній школі у спосіб, сприятливий для здоров'я і безпеки самої людини та здобувачів освіти (здоров'язбережувальна компетентність).

ФК9. Здатність проектувати осередки навчання, виховання і розвитку учнів базової школи (проектувальна компетентність).

ФК10. Здатність визначити напрямок своєї діяльності, її конкретні цілі і завдання на кожному етапі освітнього процесу, і передбачати кінцевий результат (прогностична компетентність).

ФК11. Здатність організувати освітній процес з фаху у базовій середній школі через залучення здобувачів освіти до певної роботи і співробітництво з ними в досягненні поставленої мети (організаційна компетентність).

ФК12. Здатність аналізувати та оцінювати ефективність освітнього процесу з фаху у базовій середній школі та навчальні досягнення здобувачів освіти (оцінювально-аналітична компетентність).

ФК13. Здатність з розробки, освоєння та втілення інновацій в практику педагогічної діяльності, що ґрунтуються на відповідних знаннях та уміннях фахівця, через сформованість необхідних особистісних якостей та досвіду (інноваційна компетентність).

ФК14. Здатність планувати та реалізовувати особистісний та професійний саморозвиток (здатність до навчання впродовж життя).

ФК15. Здатність аналізувати та оцінювати власну професійну активність (рефлексивна компетентність).

ФК16. Здатність працювати з джерелами інформації (інформаційна компетентність).

ФК17. Здатність орієнтуватися в історичному часі, орієнтуватися в науковій періодизації історії та використовувати її як спосіб пізнання історичного процесу (хронологічна компетентність).

ФК18. Здатність орієнтуватися в історичному просторі (просторова компетентність).

ФК19. Здатність визначати та застосовувати теоретичні поняття, положення, концепції для аналізу й пояснення фактів, явищ, процесів (логічна компетентність).

ФК20. Здатність формулювати оцінки й версії фактів, явищ, процесів (аксіологічна компетентність).

Програмні результати навчання (ПРН):

ПРН1 Уміння керуватися у своїй діяльності на сприяння сталому розвитку, верховенство права, дотримання прав і свобод людини і громадянина в Україні.

ПРН2 Уміння поєднувати теорію і практику, а також приймати рішення та виробляти стратегію діяльності для вирішення завдань освітньої програми з урахуванням загальнолюдських цінностей, безпеки для себе та спільноти, суспільних, державних та виробничих інтересів.

ПРН3 Знання і прийняття національних та загальнолюдських цінностей, толерантності, адаптивність до культурного середовища.

ПРН4 Уміння використовувати різноманітні методи для ефективної комунікації на професійному та соціальному рівнях.

ПРН5 Уміння системно мислити та застосовувати творчі здібності до формування принципово нових ідей.

ПРН6 Уміння комунікувати з учасниками освітньої процесу та стейкхолдерами державною мовою, формувати і розвивати мовно-комунікативну компетентність учнів в рамках базової середньої освіти.

ПРН7 Уміння планувати та організувати ефективний освітній процес з навчального предмету у базовій середній школі відповідно до обов'язкових результатів навчання учнів.

ПРН8 Уміння орієнтуватися в інформаційному просторі, здійснювати пошук і критично оцінювати інформацію, оперувати нею у професійній діяльності, ефективно використовувати цифрові технології в освітньому процесі базової середньої школи та створювати нові електронні (цифрові) освітні ресурси.

ПРН9 Уміння визначати і враховувати в освітньому процесі вікові та інші індивідуальні особливості учнів базової середньої школи, формувати мотивацію, організувати пізнавальну діяльність, сприяти формуванню спільноти учнів.

ПРН10 Уміння усвідомлювати особисті відчуття, почуття та емоції, потреби, керувати власними емоційними станами, конструктивно та безпечно взаємодіяти з учасниками освітнього процесу, пояснювати взаємозалежність людей і систем у глобальному світі.

ПРН11 Уміння суб'єкт-суб'єктної (рівноправної та особистісно зорієнтованої) взаємодії з учасниками освітнього процесу та стейкхолдерами .

ПРН12 Уміння створювати умови, що забезпечують функціонування інклюзивного

освітнього середовища, взаємодіяти з асистентами вчителя для надання додаткової підтримки особам з особливими освітніми потребами.

ПРН13 Уміння організовувати безпечне освітнє середовище, використовувати здоров'язбережувальні технології під час освітнього процесу.

ПРН14 Уміння проектувати осередки навчання, виховання і розвитку учнів базової школи.

ПРН15 Уміння планувати освітній процес з навчального предмету у базовій середній школі та прогнозувати його результати.

ПРН16 Уміння організовувати процес навчання, виховання і розвитку учнів з навчального предмету у базовій середній школі.

ПРН17 Уміння оцінювати та аналізувати результати навчання учнів з навчального предмету у базовій середній школі.

ПРН18 Уміння застосовувати наукові методи пізнання та інновації у професійній діяльності.

ПРН19 Уміння визначати умови та ресурси професійного та особистісного розвитку впродовж життя.

ПРН20 Уміння здійснювати моніторинг власної педагогічної діяльності і визначати індивідуальні професійні потреби.

ПРН21 Уміння користуватися довідковою літературою, Інтернетом тощо для самостійного пошуку інформації, систематизувати історичну інформацію, складаючи таблиці, схеми, плани різних типів, самостійно інтерпретувати зміст історичних джерел та відбиті в них історичні факти, явища, події, виявляти різні точки зору, визнавати і сприймати таку різноманітність, критично аналізувати, порівнювати та оцінювати історичні джерела, виявляти тенденційну інформацію та пояснювати її необ'єктивність.

ПРН22 Уміння розглядати суспільні явища у розвитку та в конкретно-історичних умовах певного часу, співвідносити історичні події, явища з

періодами (епохами), орієнтуватися в науковій періодизації історії та використовувати її як спосіб пізнання історичного процесу.

ПРН23 Уміння співвідносити розвиток історичних явищ і процесів з географічним положенням країн та природними умовами, користуючись картою, пояснювати причини і наслідки історичних подій, процесів вітчизняної і всесвітньої історії, основні тенденції розвитку міжнародних відносин, пов'язані з геополітичними чинниками і факторами навколишнього середовища, характеризувати, спираючись на карту, історичний процес та його регіональні особливості.

ПРН24 Уміння визначати історичні поняття та застосовувати їх для пояснення історичних явищ і процесів, аналізувати, синтезувати та узагальнювати значний обсяг фактів, простежуючи зв'язки і тенденції історичного процесу, визначати причини, сутність, наслідки й значення історичних явищ та подій, зв'язки між ними, визначати роль людського фактора в історії, розкривати внутрішні мотиви і зовнішні чинники діяльності історичних осіб.

ПРН25 Уміння порівнювати й оцінювати факти та діяльність історичних осіб з позиції загальнолюдських та національних цінностей, визначати власну позицію щодо суперечливих питань історії, виявляти інтереси, потреби, протиріччя в позиціях соціальних груп і окремих осіб й їх роль в історичному процесі, тенденції і напрями історичного розвитку, оцінювати різні версії й думки про минулі історичні події, визнаючи, що деякі джерела можуть бути необ'єктивними.

Указані складові реалізуються в структурі екзаменаційної відповіді, яка складається з двох теоретичних питань та аналізу і інтерпретації конкретної ситуації. Критерії оцінювання екзаменаційної відповіді встановлюються у відповідності до існуючих нормативних документів Міністерства освіти та науки України.

2. СТРУКТУРА ПІДСУМКОВОЇ АТЕСТАЦІЇ

Форма проведення підсумкової атестації – усний екзамен, за білетами. Кількість білетів – 15. Кожен білет містить 4 теоретичних питання – 1 з історії України, 1 з всесвітньої історії, 1 з педагогіки та 1 з методики викладання історії в ЗОНЗ.

3. ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОГО МАТЕРІАЛУ

ІСТОРІЯ УКРАЇНИ

Історія України (від найдавніших часів до поч. ХІХ ст.)

**Первіснообщинний лад — доба кам'яного віку, епоха міді-бронзи
на території України**

Палеоліт: визначення епохи, її хронологічні рамки, періодизація. Час появи найдавніших людей у межах України, розвиток палеолітичних культур.

Мезоліт: хронологія, характеристика надбань мезолітичного населення. Формування людського суспільства: первісне людське стадо, дородова община, родовий лад.

Неоліт: визначення доби як нової історичної епохи. "Неолітична революція", її суть і значення. Неолітичні землероби і скотарі на території України.

Енеоліт: визначення, хронологічні рамки. Відкриття металургії міді. Перший великий суспільний поділ праці. Трипільська культура та інші культури землеробського і скотарського населення мідного віку України.

Бронзовий вік: визначення, хронологічні рамки. Технологія бронзолivarного виробництва. Другий великий суспільний поділ праці. Основні тенденції розвитку культур давнього населення України в епоху бронзи. Початок розпаду первіснообщинного ладу і формування станово-класового суспільства.

Формування цивілізованого суспільства-доба раннього залізного віку на території України

Ранній залізний вік: визначення, хронологічні рамки. Роль і значення упровадження залізних знарядь праці. Цивілізація - новий щабель у розвитку людства. Вождівство як перехідна ланка від первісності до цивілізації. Кімерійці: походження, історичний розвиток, господарство, побут, суспільство. Скіфи, їх утвердження у Північному Причорномор'ї. Скіфо-перська війна і формування Великої Скіфії, її етногеографія за Геродотом; сучасне бачення проблеми. Історичний розвиток, господарство, побут, суспільство Великої Скіфії в V-IV ст. н.е. Скіфська державність. Мала Скіфія у Криму.

Сармати: античні джерела, археологічні дані про походження сарматів. Сарматські міграції, утвердження сарматів на території України. Господарство, побут і суспільство сарматів.

Грецька колонізація Північного Причорномор'я: концепції, етапи, характер та основні осередки на території України. Основні періоди та етапи історичного розвитку Ольвії, Тіри, Херсонеса, Боспора, їх державно-політичний устрій.

Етнічний склад населення, суспільство, економіка, побут та культура. Вплив античної цивілізації на автохтонне населення давньої України.

Східні слов'яни у давнину (V - поч. IX ст.)

Культурно-етнічна консолідація східнослов'янського масиву на давньоукраїнських землях за часів великого переселення народів (III-VII ст.). Розвиток суспільних відносин у східних слов'ян у добу "воєнно-родової демократії". Антський та дулібський воєнно-політичні союзи: історія взаємин із готами та гуно-аварськими етносами, суспільний устрій, господарство, побут, вірування та звичаї. Наукові гіпотези етнокультурної ідентифікації антів і склавів (східних). Концепції М.Грушевського, В. Петрова про автохтонне походження українського народу.

Від писемних склавів і антів до історичних племінних князів східних слов'ян (IV-IX ст.). "Повість временних літ" про назви, географію розселення та звичаї східнослов'янських союзів племен на українських землях. Літописний

образ Дніпра і "шляху з варяг у греки" та наукові оцінки. Полянське племінне княжіння та його роль у становленні ранньодержавного об'єднання Руська земля. Історіографічний огляд про походження апелятиву "поляни". Суспільні відносини, соціальна стратифікація, господарство. Літописна характеристика та наукові гіпотези щодо заснування Києва та Старо-Київської династії.

Українська історія у добу Київської Русі

(сер. IX - 40 рр. XIII ст.)

Передумови утворення Руської землі з центром у Києві. Джерела та історіографія. Давньоруське літописання. Літописи дохристиянської Русі - "Велесова книга" та "Літопис Аскольда": дискусійність гіпотез і науковий пошук "Повість временних літ" як фундаментальне джерело з історії Київської Русі.

Перші відомості про "Русь" у джерелах. Літописна інтерпретація питання "звідки пішла Руська земля і хто в ній почав спершу княжити, і як Руська земля постала". Провідні історіографічні гіпотези про походження етноніма "Русь". Етимологія назв Русь-Україна, Мала Русь, Велика Русь. Перші згадки назви "Україна". Сучасний стан наукового доробку проблеми у ретроспективі концепції М. Грушевського. Просторові координати "Руської землі" у Середньому Подніпров'ї. Київське князівство за Аскольда та Діра. Поширення християнства. Норманський фактор у руській історії: літописні сюжети та науковий аналіз. Етнічний склад скандинавів на Русі. Події 882 р. Князі Олег та Ігор на Київському столі. Русь у системі візантійських і хозарських взаємин.

Язичництво східних слов'ян та його еволюція. Міфологеми язичництва у літописанні та інших давньоруських творах. Образ князя в язичницькій ментальності слов'янського населення Русі.

Київська держава у сер. X ст. - 50-х рр. XI ст. Реформаторська діяльність княгині Ольги, великих руських князів, Володимира та Ярослава Мудрого. Об'єднання східнослов'янських земель у ранню монархічну державу. Формування адміністративно-територіальної конфігурації Руської держави. Система родового сюзеренітету, її правові засади.

Офіційне запровадження християнства на Русі. Літописна характеристика "вибору віри Володимиром" і "Корсунської легенди" та наукові реконструкції охрещення князя Володимира, його дружини, киян і населення Русі.

Становлення руської церковної організації. «Церковний статут Ярослава Мудрого». Місце церкви у соціальному та етнокультурному розвитку давньоруського суспільства. Вплив християнства на еволюцію морально-етичних норм суспільного життя. Духовні та політико-правові ідеї праці митрополита Іларіона "Слово про Закон і Благодать". Цивілізаційне значення християнізації Русі. Загострення політичної боротьби за Київський стіл між Володимировичами.

Літописна версія та науковий аналіз причин і механізму міжусобних війн. "Заповіт" Ярослава Мудрого та еволюція родового сюзеренітету. Тріумвірат та дуумвірати Ярославичів на Русі в XI ст. - поч. XII ст. Система Любецького з'їзду як модель внутрішнього державного правопорядку та поліцентризму. Посилення тенденції загальноруської єдності у першій третині XII ст. Події в Києві у 1113 р. Політичний проект князя Володимира Мономаха.

Русь у добу феодальної роздробленості (40 рр. XII ст. - перша третина XIII ст.). Причини, сутність і періодизація роздробленості Русі як історіографічна проблема. Провідні тенденції історичного розвитку князівств-земель. Київська земля. Чернігівське та Новгород-Сіверське князівства. Переяславське князівство.

Волинська та Галицька землі в XI-XII ст.: формування території, порубіжних кордонів і міст, політична історія. Утворення великого Галицько-Волинського князівства. Роман Мстиславич і його політична діяльність. Феодальна війна на території Галицько-Волинської Русі. Відвоювання князем Данилом Романовичем Галицького столу.

Державно-політичні та суспільні відносини у давньоруській державі

Воєнно-торгівельна організація та політична форма держави "Руська земля" на початковому етапі розвитку (сер. IX - сер. X ст.); її історична еволюція (кін. X - поч. XIII ст.). Історіографія проблеми. Великокнязівська влада, право та

ідеологія. Князь і дружина, засади взаємин між ними. Полюддя: прагматична дія і релігійний ритуал. Віче та собори на Русі. Князівські сейми-з'їзди.

Соціально-економічний розвиток Київської Русі (IX-XIII ст.). Соціальна стратифікація давньоруського суспільства за "Руською Правдою". Вільні, напіввільні та залежні категорії населення. Давньоруська сім'я, побут та шлюбні відносини. Характеристика соціальних рухів у Русі.

Форми великого землеволодіння на Русі (X-XIII ст.). Церковна власність та господарство. Місце та значення великого землеволодіння в економіці Давньої Русі; колективна державна власність; система повинностей у давньоруському суспільстві. Давньоруське село та сільське господарство.

Шляхи формування та генезис давньоруських міст; топографічна структура, соціальна типологія та управління, господарське життя. Ремесло й торгівля, гроші та грошовий обіг у Київській Русі.

Етнічна характеристика Русі (IX-XVII ст.). Історіографічні концепції про етнічний розвиток Русі. Традиції історіографії XVII - поч. XIX ст. Історіографічні розвідки та загострення етнічної теми Київської Русі у XIX ст. Провідні гіпотези етнічної історії Русі в історіографії XX ст. і сучасне історіописання.

Культура Київської Русі та її історичне значення

Шляхи формування давньоруської культури та глибинна закоріненість історичних традицій. Писемність та освіта. Літописання та література. Архітектура та мистецтво. Історичне значення та місце давньоруської культурної спадщини у скарбниці світової культури.

Південно-Західна Русь-Україна під ігом Золотої Орди

Літописні джерела та історіографія питань. Різноманітність та суперечливість оцінок Героїчний супротив і боротьба руського народу з монголо-татарською навалою орд хана Батия. Монгольське завоювання Південно-Західної Русі і встановлення іга золото-ординських ханів. Сутність і форми васальної залежності українських земель від Орди в економічній,

політичній, військовій сферах. Переписи населення 1245, 1250, 1260 рр., наслідки монгольської навали. Чернігівська земля у період її завоювання монголами: діяльність князя Ростислава Михайловича; удільне дроблення деурбанізація, часткове спустошення; відхід Чернігівського політичного центру до Брянського князівства. Становище князівств Середнього Подніпров'я: зникнення Переяславщини; ослаблення Київщини та переїзд у 1299 р. Митрополита Максима до Володимира на Клязьмі, згодом - до Москви. Втрата Києвом ролі "об'єднувача слов'янських земель". Дискусія про "перетікання Київської історії" та утворення двох політичних центрів Русі.

Галицько-Волинське князівство після навали Батия: руйнація; перебування князя Данила на Заході; боярські усобиці; Ярославська битва 1245 р. Причини і наслідки поїздки князя Данила в Сарай. Васальна залежність. Зміцнення князівства. Зовнішньополітичні заходи Д. Галицького по створенню міжнародної антиординської коаліції. Військові дії в 50-60-х рр. XIII ст. та їх наслідки.

Стосунки наступників Данила Галицького з ординськими ханами.

Інкорпорація українських земель у державно-політичні і суспільно-економічні системи Литви та Польщі (сер. XIV - сер. XVI ст.)

Історичні обставини для України сер. XIV ст. Джерела та стан наукової розробки історії перебування українських земель у складі ВКЛ. Різноманітність і суперечливість історіографічних оцінок литовської доби та становища українського суспільства. Періоди історії Литовсько-Руської держави.

Початок литовської політичної зверхності. Приєднання до Литви Волині, Київщини із Переяславщиною, Чернігово-Сіверщини та Поділля. Особливості адміністративно-політичного і правового устрою. Заміна руської династії Гедиміновичами. Суть принципу управління - "старого не змінюємо, а нового не запроваджуємо". Київське князівство часів Ольгердовичів як консолідуєчий центр українського народу.

Об'єднавчо-інтеграційні процеси між Литвою і Польщею. Боротьба Польщі, Угорщини та Литви за Галичину. Кревська унія 1385 р. та її наслідки. Централізаторська політика Вітовта по збереженню єдності ВКЛ. Ліквідація удільних князівств. Зростання невдоволення. Спроби відновлення статусу українських князівств. Посилення промислових настроїв, російських впливів і військових дій у ВКЛ. Соціальна стратифікація українського суспільства. Еволюція феодального стану і земельних відносин, та становище селянства за їх економічним і правовим статусом. Литовські статuti. Міста: інфраструктура, етнічний склад, Магдебурзьке право. Торгівля.

Українські землі у складі Речі Посполитої: політичний та соціально- економічний розвиток

Передумови Люблінської унії. Велике князівство Литовське і Королівство Польське на шляху реалізації унійної ідеї. Люблінський сейм 1569 р. Позиція української аристократи на сеймі. Перехід українських земель під владу Корони Польської у складі Речі Посполитої, їх нова організація. Українська феодальна верства у нових умовах: зростання князівської могутності, консолідація шляхетської верстви. Магнатсько-шляхетська колонізація Наддніпрянської України. Українці, поляки, євреї у новоосвоєних регіонах. Розвиток сільського господарства. Зміни в економічному і правовому становищі селянства. Юридичне оформлення кріпосного права. III Литовський статут. Міста і міщанська верства у післяунійних умовах. Внутрішня і зовнішня торгівля.

Церква і релігія в Україні у XIV - на поч. XVII ст. Братства. Пошук шляхів релігійного порозуміння, Брестська церковна унія і загострення міжконфесійних відносин. Відновлення і легалізація православної церкви. Релігійно-суспільна діяльність митрополита Петра Могили.

Виникнення українського козацтва та його роль в історії українського народу (XV - сер. XVII ст.)

Етимологія слова "козак". Концепції походження українського козацтва. Перші документальні згадки про українських козаків. Козацька колонізація

"Дикого Поля". Характер занять, соціального устрою на козацьких землях. Виникнення Запорізької Січі. Законодавча, виконавча та судова влада на Січі. Військове мистецтво запорізьких козаків. Боротьба козаків з агресією турецьких та кримськотатарських загонів. Історичні постаті: Д.Вишневецький-Байда, Б.Ружинський, І.Підкова.

Утворення реєстрового козацтва і початок трансформації козацтва із побутового явища в окремий стан українського суспільства. Козацько-селянські повстання кін. XVI ст. під проводом К. Косинського, С.Наливайка, Г.Лободи, їх історичне значення. Показання населення Брацлавщини, Правобережного Подніпров'я та Лівобережжя на поч. XVII ст. як фактор національно-визвольного й антифеодального рухів. Виникнення поміркованої (компромісної) та радикальної (непримиренної) партій у козацтві. Політичний курс гетьмана П.Сагайдачного на перетворення козацтва у впливову військово-політичну силу в Україні і басейні Чорного та Азовського морів. Козаки у Хотинській війні 1621 р. Спільні походи запорізьких та донських козаків на Кримське ханство і Туреччину у 20-х - 40-х рр. XVII ст. "Азовське сидіння" 1637-1642 рр. Крах поміркованої партії у козацтві по закінченню Хотинської війни і радикалізація настроїв козацько-селянських мас у 20-х - 30-х рр. XVII ст. Повстання 1625 р. і Куруківський договір. Повстання 1630 р. Т.Федорович. Переяславська угода. "Статті для заспокоєння руського народу". Зруйнування Козацької фортеці на Дніпрі козаками І.Сулими. Повстання 1637 р. П.Павлюка (Бута), К. Скидана. Битви під Кумейками та Боровицею. "Ординація Війська Запорізького Реєстрового" 1638 р. Повстання 1638 р. під проводом Я.Острянина та Д.Гуні. Причини поразок та історичне значення козацько-селянських повстань 20-х - 30-х рр. XVII ст.

Запорізька Січ і українське козацтво у міждержавних відносинах протягом 20-х - 40-х рр. XVII ст. Козацтво у Тридцятилітній війні. Відносини із Західною Грузією, шахським Іраном, Швецією, Російською державою.

Національно-визвольна боротьба українського народу сер. XVII ст. та формування козацько-гетьманської держави

Україна у складі Речі Посполитої напередодні повстання Б.Хмельницького. Визрівання революційної ситуації. Початок, причини та наслідки повстання 1648 р., битви під Жовтими Водами та Корсунем. Основні етапи визвольної боротьби українського народу проти Польщі, їх рушійні сили, характер та вплив на становище у Речі Посполитій. Трансформація війни у революцію. Етапи національно-визвольної революції (1648-1676 рр.). Розгортання війни в 1648-1649 рр.: битви під Пилявцями, облога Львова, Замостя, звільнення західного регіону та формування державних інституцій. Повернення армії Б.Хмельницького на схід та вступ до Києва. Проголошення програмових засад виборювання української держави. Зборівський договір 1649 р. Формування української козацько-гетьманської держави: органи влади, адміністративно-територіальний устрій, створення армії, фінансова система, судочинство, соціально-економічна структура. Внутрішня і зовнішня політика уряду Б.Хмельницького.

Білоцерківський договір 1651 р. та його наслідки. Військові події 1651-1653 рр. Пошук альтернатив вибору військово-політичного союзника. Переяславська Рада та договір із Московською державою 1654 року. "Березневі статті": зміст та політико-правова оцінка. Війна з Польщею 1654-1656 рр. Віленська угода. Зміна союзницької орієнтації Б.Хмельницького. Оцінка Гетьмана як державотворця, військового діяча, дипломата, людини.

Україна у другій пол. XVII ст. Руїна.

Спроби збереження державності

Внутрішнє становище Гетьманщини та Слобожанщини: економіка, торгівля, поширення феодального землеволодіння, соціальне становище суспільних верств. Розвиток ремесла, торгівельні шляхи, заняття населення. Стосунки із Запорізькою Січчю.

Політичне становище України. Загострення суспільних суперечностей та боротьба старшинських угруповань за політичну владу у 50-60-х рр. Руїна: причини та прояви. Гетьманування І.Виговського. Політична концепція Ю.Немирича. Причини і початок громадянської війни. Гадяцький договір 1658 р. та його наслідки. Битва під Конотопом. Юрій Хмельницький. Слободищенський трактат 1660 р. Чорна рада 1663-го року в Ніжині та остаточний розкол України по Дніпру. Гетьман Правобережжя - П.Тетеря, а Лівобережжя - І.Брюховецький. Андрусівське перемир'я 1667 р. Об'єднавча політика гетьмана П.Дорошенка, його союзницькі орієнтації. І.Сірко – кошовий отаман Запорозької Січі. Буцацька угода 1672 р. Лівобережна Україна за часів гетьманів Д.Ігнатовича (Многогрішного), І.Самойловича. Наслідки для України "Вічного миру" 1686 р. між Росією і Польщею. Становище Гетьманщини у кін. XVII - першій чверті XVIII ст.

Україна за часів гетьманування І.Мазепи.

Посилення інкорпораційних процесів у складі

Російської імперії (кін. XVII - 20-і рр. XVIII ст.)

Посилення Росії. Політика Петра I щодо України. Гетьманування І.Мазепи, його внутрішня політика. Участь України у Північній війні. Шведська орієнтація І.Мазепи. Полтавська битва 1709 р. та її наслідки.

«Пакти і конституції прав і вольностей Війська Запорозького» П. Орлика. Реформи Петра I та Україна: господарство, торгівля, податки. Становище Запорізької Січі. Політичний розвиток Гетьманщини та Запоріжжя у XVIII ст. Наступ російського царизму на автономію України. Перша Малоросійська колегія 1722-1727 рр. Наказний гетьман П.Полуботок Гетьманування Д.Апостола. Гетьманський уряд 1734-1750 рр. К. Розумовський та його реформаторські наміри. Скасування Гетьманщини. Друга Малоросійська колегія Ліквідація козацького устрою.

Соціально-економічний розвиток українських земель у складі Російської імперії із сер. XVIII ст.: сільське господарство, промисловість, торгівля. Інтеграція економіки України у загальноросійський ринок Становище селян і

козаків. Ріст поміщицького землеволодіння. Кріпосне право. Загострення соціальних відносин. Повстання. Заселення, соціально-економічний розвиток Південної України

Правобережжя та західноукраїнські землі: політичне, соціально-економічне становище, суперечності. Феодально-кріпосницьке гноблення, національні, релігійні утиски. Фільварки. Народні рухи, визвольна боротьба. Гайдамаки. Опришки. Три поділи Речі Посполитої та їх наслідки для України.

Культура України у сер. XIV-XVIII ст.

Історичні умови та труднощі розвитку культури українського народу в сер. XIV - сер. XVII ст. Становище освіти, мови, літописання. Шкільництво у монастирях і при церквах, колегіях, бурсах-школах (з 1586 р.).

Острозька колегія (К. Острозький, Г.Смотрицький). Утворення і діяльність Києво-Могилянської колегії. П.Могила. Навчання і викладання в університетах Західної Європи, Юрій Дрогобич, П.Русин, С.Оріховський. Вплив на українську культуру ідей гуманізму та просвітництва. Друкарство. Швайпольт Фіоль, Іван Федоров "Апостол", "Буквар", "Острозька біблія". Література. Мистецтво. Народна творчість. Вплив культури на етнічну свідомість народу.

Розвиток культури у сер. XVII-XVIII ст. Виникнення та діяльність вищих шкіл. Києво-Могилянська академія: зміст освіти, значення. Колегіуми у Чернігові, Харкові, Переяславі. Освіта населення. Традиції у розвитку літератури, мови. Філософські твори. І.Гізель, Г.Кониський, С.Яворський, Г.Сковорода. "Синопис", "Києво-Печерський патерик". Козацькі літописи. "Історія Русів". Література і поетична школа. Українські вчені у природознавстві, медицині. Архітектура. Козацьке бароко. Образотворче мистецтво. Музика. Митці. Вплив ідеї ренесансу і козацького демократизму на подальшу добу національного відродження.

Українські землі у першій половині XIX ст.

Українські землі у першій половині XIX ст.: політико-адміністративний лад, імперська національно-регіональна політика урядів Росії та Австрії.

Народонаселення і тенденції його регіонального розміщення. Колонізація Півдня. Етнічна структура населення, характер міжетнічних відносин. Соціально-економічне становище українських земель у першій половині XIX ст. Тенденції консервації традиційної аграрної економіки. Галузева структура промисловості, її доіндустріальний характер. Українські міста, їх типологія. Явища застою міської економіки. Гальмівний вплив феодальної системи. Станова структура українського суспільства, норми суспільних відносин у першій половині XIX ст. Зародження політичної опозиції в українському суспільстві. Російський дворянський радикалізм (декабризм), його програмні позиції, організація, тактика "військової революції". Декабризм та національне питання. Польсько-шляхетський рух та Україна.

Зародження українського національного руху в Наддніпрянщині. Дворянський автономізм. Етап "збирання спадщини" та відомі представники. Культурно-ідейна спадщина Кирило-Мефодіївського товариства. Сучасні історіографічні оцінки.

Особливості генезису українського національного руху в Австро-Угорщині. Греко-католицька церква та "проблема русинів". "Руська трійця". Велика австрійська революція 1848-1849 рр. та Західна Україна. Головна Руська Рада, суперечливість її політичної платформи і тактики. Уроки революції.

Великі реформи у Російській та Австро-Угорській імперіях та пореформена модернізація українського суспільства

Імперські реформи в Австро-Угорщині у сер. XIX ст. Впровадження конституційного ладу та федералістичної системи. Реформи в історичній долі Західної України. Сучасні підходи та оцінки.

Характерні риси реформаторського процесу у Російській імперії. Селянська реформа, особливості її впровадження на українських землях. Земська та судова реформи, перетворення у системі освіти. Скасування рекрутської системи. Роль реформ 60-70-х рр. XIX ст. у подальшій історичній еволюції українського суспільства. Сучасні оцінки.

Пореформена індустріально-капіталістична модернізація, її факторна обумовленість, регіональні особливості. Виникнення нових промислових галузей та сучасної економічної інфраструктури (банки, біржі, акціонерні засновництва, торгові доми).

Соціальні наслідки модернізації. Урбанізація, нова культурно-економічна роль міст. Руйнування феодальної станової структури, формування класів капіталістичного індустріального суспільства. Етнічні аспекти модернізації та роль українців у цьому процесі. Посилення тенденцій "русифікації" етнічної структури українського суспільства.

Формування багатопартійності у пореформеному українському суспільстві

Передпартійні суспільні рухи у Наддніпрянщині пореформеної доби. Російське народництво. "Ходіння в народ". Тероризм, його поразка на поч. 80-х рр. Російський ліберальний рух в Україні. "Петиційна кампанія". Тактична слабкість ліберальної течії.

Зародження соціал-демократії, фактори її популяризації. Пореформене "українофільство". Обмеженість і криза "культурницької" тактики. М. Драгоманов та його федералістична концепція. Початок "політизації" українського руху. Поява політичних гуртків. ЗБУО. Створення політичних партій. РСДРП, її внутрішнє розшарування. Створення партії соціалістів-революціонерів, її організації в Україні. Формування центристсько-ліберальних структур в Україні. Єврейські політичні партії в Україні. БУНД. Створення РУП, її подальша ідейно-політична еволюція. Криза РУП та її розпад. Українська соціал-демократична спілка. Створення УСДРП, її соціальна база, програма й тактика.

Український націонал-лібералізм на поч. ХХ ст. Виникнення УДП, причини її політичної слабкості.

Суспільні рухи в Західній Україні пореволюційних років: соціальна база, ідеологія, методи боротьби, результати та наслідки. Поразка "рутенства". Поширення "русофільства", його політична сутність. Виникнення "народовства",

його культурно-ідейна платформа. Крах "нової ери". Радикалізм у Західній Україні, його ідеї і тактика. Полеміка радикалів із "русофілами" та "народовцями".

Створення УРП, УНДП та Соціал-демократичної партії. Формування громадських організацій західних українців (кооперації, "просвіт", молодіжно-спортивних організацій).

Польсько-український етнополітичний конфлікт, його причини, суть та наслідки.

Українські землі на початку ХХ ст.

Революція 1905-1907 рр. та Україна. Провідні суспільні класи українського суспільства у революції. Завершення формування багатопартійної системи. Розстановка партійно-політичних сил: лівий радикалізм, лібералізм, рухи праворадикального спрямування.

Український національний рух у період революції, його організація та політичний курс. Причини слабкості. Українські фракції в I та II Державних Думах.

"Третьочервнева" монархія та Україна. Тактика придушення ліворадикальної опозиції та національних рухів. Столипінський економічний курс та його наслідки для України.

Перша світова війна та українські землі. Актуальні проблеми вивчення Великої війни й України в сучасних вітчизняних дослідженнях. Місце "українського питання" у політиці держав-противників. Українська політична еліта в її ставленні до війни. Назрівання політичної кризи у Російській імперії. Сучасна історіографія проблеми.

Українська національна державність у 1917-1921 рр.

Лютнева революція та Україна. Криза російської державної системи після Лютневої революції. Проблеми вивчення історії Української національної революції в історіографії: Суть "двовладдя". Консервативна та ліворадикальна

альтернативи "березневого компромісові". Тенденції "більшовизації" масових настроїв.

Створення Української Центральної ради, її суспільна база, організація. Провідні партії Центральної ради. Тактика Центральної ради. Проголошення автономії України. Взаємовідносини з Тимчасовим урядом. Центральна рада в умовах назрівання загальноросійської революційної кризи.

III Універсал, проголошення УНР. Війна між Раднаркомом та Центральною радою, її причини, хід, наслідки. Проголошення IV Універсалу. Ставлення населення до політики Центральної ради.

Брестський мир, австро-німецька окупація України. Новітні підходи до оцінок Державний переворот 29 квітня 1918 р. Історичні заслуги та прорахунки Центральної ради. Українська Держава П.Скоропадського, її класова та політична опора. Економічний курс Гетьманату, його культурна політика. Політична криза восени 1918 р. Крах австро-німецького блоку у Першій світовій війні та його наслідки.

Проголошення ЗУНР, її територіальне розподіл сусідніми державами. Акт Злуки УНР і ЗУНР, його історичне значення. Польсько-українська війна 1918-1919 рр.: причини, хід, наслідки.

Повстання Директорії, відновлення УНР. Сутність режиму Директорії, його політична суперечливість. Конфронтація з РРФСР та комуністичним урядом України. Поразка Директорії. Наслідки та значення Української революції 1917 – 1921 рр. Сучасні наукові оцінки.

Утвердження радянсько-комуністичного режиму в Україні

Радянський режим в Україні у 1919 р.: система та політика. "Воєнний комунізм". Внутрішня криза та поразки на фронтах улітку 1919 р.

Режим Добровольчої армії та Директорії УНР восени 1919 р. Війна між ними та її наслідки. Повстанські рухи у тилу Добровольчої армії. Поразка денікінців. Відновлення Радянської влади в Україні. Корективи її політики. Розгром нелегальної опозиції, ліквідація партій боротьбистів та формування однопартійної системи.

Радяно-польська війна. Плани воюючих сторін. Суть польсько-петлюрівських договорів Періодизація військових дій. Ризький мирний договір, його наслідки для України.

Ліквідація останніх осередків організованого збройного опору радянському режимові наприкінці 1920 р. Сутність отаманщини та сучасні оцінки цього руху.

Політика "воєнного комунізму", кризові політико-економічні тенденції в УСРР наприкінці 1920-1921 рр.

Україна у складі СРСР 20-30-х рр.

Міжнародне становище України на поч. 20-х рр. Діяльність української радянської дипломатії. Криза політики "воєнного комунізму". Економічне становище України. Кризові явища в українському соціумі. Селянська війна 1919 - поч. 20-х рр. Голод 1921-1923 рр.

Запровадження НЕПу. Неп у сільському господарстві. Неп у промисловості. Проблеми, суперечності та економічні кризи непу. Неп і трансформація політичного режиму Радянської держави. Політика коренізації: українізація і розвиток національних меншин. Поява "національного ухильництва" в КП(б)У.

Утворення СРСР і втрата Україною незалежності. Прийняття конституцій СРСР і України. Статус УСРР.

Утвердження радянської моделі тоталітарної системи влади. Ознаки тоталітаризму. Політичні процеси та репресії 20-30 рр. в Україні. Здійснення індустріалізації: завдання, труднощі, характерні риси, особливості та наслідки. Соціально-економічні та національно-політичні аспекти процесу колективізації сільського господарства. Причини та наслідки голодомору 1932-1933 рр.

Основні тенденції культурного розвитку. Проблема "культурної революції". Боротьба із неписьменністю та відновлення і розбудова української національної освіти в Україні. Освітня політика режиму. Культурне відродження 20-х рр. Особливості процесу підпорядкування культурного життя владним структурам в УСРР в 30-х рр.

Українські землі у складі Польщі, Румунії,

Чехословаччини (20-30 рр.)

Включення західноукраїнських земель до складу Польщі, Румунії та Чехословаччини та особливості регіональної політики урядів цих держав по відношенню до українських регіонів. Соціально-економічний розвиток західноукраїнських земель. Політичні рухи та партії Західної України у міжвоєнний період. Соціалістичні рухи. КПЗУ. Демократичні партії. Створення ОУН. Становище греко-католицької церкви. Митрополит А.Шептицький.

Україна у роки Другої світової війни (1939-1945 рр.)

"Українське питання" напередодні та на початку Другої світової війни. Проголошення автономії Карпатської України. Пакт Молотова-Ріббентропа. Вхід західноукраїнських земель до складу СРСР. Суперечливий характер політики сталінського режиму в західноукраїнських землях.

Напад Німеччини на СРСР, невдачі Червоної армії у боях на території України 1941-1942 рр. Розгром німецько-фашистських військ під Москвою. Контрнаступ радянських військ на території України. Поразки у районі Харкова та Криму.

Встановлення окупаційного режиму. Місце України у планах нацистів. Пограбування національних багатств України. Терор і масове знищення мирного населення. Вивезення людей до Німеччини.

Всенародна боротьба у тилу фашистських загарбників. Радянський партизанський рух на окупованій території України. Український штаб партизанського руху. Збройна боротьба формувань ОУН-УПА в 1941-1944 рр.

Сталінградська битва. Контрнаступ радянських військ. Битва під Курськом. Вихід радянських військ до Дніпра та визволення Києва. Розгортання боїв на Правобережній Україні. Корсунь-Шевченківська операція. Перемога в Криму. Визволення західних областей України і Закарпаття.

Ратний і трудовий подвиг українського народу в роки війни. Україна на міжнародній арені, утворення ООН.

Повоєнна відбудова і розвиток України у сер. 40-х - сер. 50-х рр.

Повоєнні адміністративно-територіальні зміни. Зовнішньополітична діяльність УРСР. Особливості процесу відбудови народного господарства України Голод 1946-1947 рр. Рівень життя та побуту населення. Радянізація західних областей України. Львівський церковний собор 1946 р.

Боротьба ОУН-УПА із радянською репресивною машиною. Масові репресії радянського режиму проти населення Західної України. Операція "Вісла".

Культурно-ідеологічні процеси в Україні. Боротьба з "націоналізмом" та "космополітизмом".

Україна в умовах лібералізаційних процесів

сер. 50-х - сер. 60-х рр.

Суспільно-політичне життя та політична боротьба в УРСР. Десталінізація. Лібералізація. Розширення прав союзних республік Зародження дисидентського руху.

Соціально-економічний розвиток України. Перехід до управління промисловістю за територіальним принципом (1957 р.). Раднаргоспи, їх діяльність та сучасна оцінка. Реалізація хрущовських надпрограм (освоєння цілинних земель, розширення посівів кукурудзи, форсоване збільшення виробництва м'яса, молока і масла) та їх вплив на Україну. Зміни та зрушення у соціальній сфері.

Духовне життя в Україні: основні тенденції та характерні риси. Спроби реформування у галузі освіти. Русифікація. Феномен шестидесятництва. Адміністративне утвердження атеїзму.

Діяльність УРСР на міжнародній арені. Участь України у роботі ООН та інших міжнародних організацій.

Українська РСР у другій пол. 60-х -сер. 80-х рр. ХХ ст.

Соціально-економічне становище. Пошуки шляхів прискорення розвитку економіки і соціальної сфери. Економічні реформи 60-х рр. Наростання застійних явищ у народному господарстві, поглиблення кризи і занепаду

економіки. Криза організації праці. Несприятлива демографічна ситуація. Загальне падіння темпів росту життєвого благополуччя народу.

Суспільно-політичне життя. Курс партійно-державної номенклатури на консервацію існуючого режиму. Обмеження реальної влади рад. Зростання масштабів бюрократичного апарату. Згортання гласності. Діяльність П.Шелеста і В. Щербицького в Україні. Конституція СРСР (1977 р.) та України (1978 р.). Національна політика в Україні і поглиблення русифікації. Дисидентський рух і репресії проти дисидентів та українського народу в цілому.

Духовний розвиток суспільства. Посилення ідеологічного диктату. "Маланчуківщина". Феномен дисиденства в Україні та його провідні течії. Політичні репресії 60-70-х рр. Наука. Українська радянська література. Музика. Театр.

Початок національно-державного відродження

українського народу у період перебудови радянського суспільства

Феномен перебудови: причини, суть, зміст, основні етапи, характерні риси та особливості. Суперечливий характер перших спроб соціально-економічних перетворень. Чорнобильська катастрофа. Місце і роль гласності у контексті суспільно-політичних трансформацій. Демократизація.

Неформальні організації. Утворення Народного Руху України. Вибори до Верховної Ради СРСР. Шахтарський страйк 1989 р., зародження організованого незалежного робітничого руху. Релігійний ренесанс. Національне питання і національні меншини в Україні, Національно-культурне відродження.

Вибори до Верховної Ради та місцевих Рад України та їх наслідки. Парламентська опозиція як фактор національного державотворення. Декларація про державний суверенітет та її значення.

Початок формування багатопартійної системи: основні етапи, проблеми, характерні риси та особливості. Криза в КПУ. Розгортання процесу суверенізації УРСР. Еволюція суспільних поглядів та процесів: від ідеї оновленого СРСР до проголошення незалежності України. Спроба державного перевороту (серпень 1991 р.). ДКНС. Проголошення Акту про незалежність України та його наслідки.

Україна на шляху незалежності (від 1991- до сучасності)

Стартові умови трансформаційних процесів в Україні. Підсумки загальноукраїнського референдуму 1 грудня 1991 р. та його значення. Ліквідація СРСР і утворення Співдружності Незалежних Держав (СНД).

Вихід незалежної України на міжнародну арену. Початок державотворчих процесів. Формування Збройних сил та правоохоронних органів України. Повернення кримських татар на історичну батьківщину. Статус Криму. Відносини з Росією і США. Набуття Україною без'ядерного статусу та його наслідки. Участь у миротворчих акціях ООН. Україна в Раді Європи.

Формування інститутів державності. Політична ситуація в Україні у перші роки незалежності. Проблема розмежування повноважень президента, уряду і парламенту. Вибори президента України у 1994 році. Особливості внутрішньополітичного життя в Україні в другій половині 90-х років. Прийняття нової Конституції України та її історичне значення. Вибори до Верховної Ради 1998 р. і вибори Президента України 1999 р.

Етапи становлення української багатопартійності, її особливості. Програмні засади та основні напрямки діяльності найвпливовіших українських політичних партій.

Політична розбудова суспільства. Леонід Кучма. Рухи протесту на початку 2000-х рр. «Справа Гонгадзе» і політична криза 2001 р. Тенденції політичного розвитку України в 2002-2004 р. Проблема політичної реформи і протистояння навколо неї. Парламентські вибори 2002 р. Президентські вибори 2004 р. Конституційна реформа 2004 р.

Помаранчева революція: причини, суть, наслідки. Вибори В. Ющенка президентом України. Характер і зміст внутрішньої і зовнішньої політики нової влади. Нові президентські вибори. Президент України В.Ф. Янукович та діяльність його уряду.

Стан економіки України у 1991–1998 рр. Причини загострення економічної кризи. Проблема енергоносіїв. Проблеми трансформації економіки з командної в ринкову. Соціальна диференціація суспільства. Запровадження національної

валюти. Основні тенденції розвитку демографічних процесів. Трудова еміграція. Стан сільського господарства.

Курс соціально-економічних реформ президента Л. Кучми. Економічна політика урядів В. Пустовойтенка, В. Ющенко, В. Януковича.

Аграрна проблема. Початок реформ в аграрному секторі. Дискусії навколо запровадження приватної власності на землю.

Основні тенденції економічного розвитку України у 1998–2008 рр. Становлення олігархічної системи. Пошуки шляхів економічної стабілізації. Початок інтеграції української економіки у європейський та світовий економічний простір.

Суспільно-політичне життя та соціально-економічний розвиток України у 2005—2013 рр. Конституційна реформа 2010 р. Україна в міжнародних організаціях. Загострення відносин із Російською Федерацією. Конфронтація навколо острова Тузла. «Газові» та «торговельні» війни з Росією.

Процес європейської інтеграції та його призупинення. Студентський майдан. Євромайдан. Революція гідності 2013–2014 рр.: причини, основні події і наслідки. «Небесна Сотня». Анексія та тимчасова окупація Криму Російською Федерацією. Агресія Росії проти України. Початок Антитерористичної операції (АТО) в Донецькій та Луганській областях.

Дострокові президентські вибори 2014 р. Президентство Петра Порошенка. Угода про асоціацію між Україною й Європейським Союзом. Бойові дії на сході України (квітень 2014 – березень 2022 рр.). Розширення та поглиблення гібридної війни Росії проти України. Реакція світової спільноти на агресію Російської Федерації. Суперечливий характер процесу мирного врегулювання: Мінські угоди та «нормандська четвірка».

Формування громадянського суспільства. Соціально-економічний розвиток України у 2014–2019 рр. Президентські вибори 2019 р. Президентство В. Зеленського та діяльність урядів О. Гончарука та Д. Шмигала. Основні тенденції суспільно-політичного розвитку та шляхи вирішення економічних проблем у 2019-2022 рр.

Особливості культурного розвитку України (1991–2022 рр.). Релігійне життя. Зміни в системі національної освіти. Основні тенденції розвитку науки. Література і мистецтво. Євробачення 2005 та 2016 рр. Розвиток спорту та здобутки українських спортсменів. Чемпіонат Європи з футболу в Україні та Польщі 2012 р. Олімпійські Ігри 2016 р в Лондоні та 2022 р. у Пекіні.

Збройна агресія Росії проти України (лютий 2022 р.): передумови та причини. Плани путінського режиму щодо України. Основні етапи російсько-української війни. Дипломатична боротьба. Міграційні процеси. Реакція світового співтовариства на російську агресію проти України. Запровадження санкцій проти економіки Росії та їх наслідки. Економічна, гуманітарна та воєнна допомога країн світу Україні. Злочини російської армії на території України. Реакція українського громадянського суспільства на війну.

Особливості і роль системних змін у соціально-політичному розвитку України. Ідеологія модернізації, особливості й потреби ідейно-політичного забезпечення реформування українського суспільства. Проблеми і методи реформування економіки.

Предмет і завдання історіографії України

Предмет і завдання історіографії історії України як спеціальної історичної дисципліни. Місце і роль історіографії у структурі історичної науки. Історіографія як історія історичної науки. Виникнення й етапи розвитку історіографії.

Основні закономірності й особливості розвитку історичної думки та історичної науки. Історична пам'ять та історична свідомість суспільства. Вплив філософських, економічних, соціальних і політичних ідей на розвиток історичної думки. Методологія історії.

Історичні знання у стародавній Русі (XI-XIII ст.)

Специфічні умови історико-культурного розвитку слов'янського етносу і формування ранньої історичної свідомості слов'янства. Перехід від космогонічної до ранньоісторичної схематики.

Феномен і специфіка літописання. "Повість минулих літ", Київський та Галицько-Волинський літописи. Позалітописні історичні твори. "Слово про закон і благодать" митрополита Іларіона. Історична концепція "Слова о полку Ігоревім". Взаємовплив давньоруської та західноєвропейської середньовічної історіографії.

Історичні знання в українських землях у польсько-литовську добу.

Умови розвитку історіографії України XIV-XV ст. Західноруські літописи. Супрасальській та Короткий Київський літописи. Українські літописи кін. XVI - поч. XVII ст. Київський літопис. Густинський літопис. Баркулабівський літопис.

Мемуари XVI - першої пол. XVII ст.

Українська історіографія часів визвольної війни приєднання України до Росії (від 1648 р. до кін. XVII ст.)

Козацько-старшинські літописи XVII ст. (Літопис Самовидця. Хмельницький літопис. Львівський руський літопис). Монастирські літописи XVII ст. (Підгорецький літопис, літопис Леонтія Боболинського). "Хроніка з літописців стародавніх" Феодосія Сафоновича та Київський "Синопис".

Українська історіографія XVIII ст.

Суспільно-політична основа і загальні риси української історіографії XVIII ст. Українська історіографія першої пол. XVIII ст. (Літописи Григорія Грабянки, Самійла Величка, Якова Лизогуба: концепції, здобутки, специфіка висвітлення).

Українська історіографія другої половини XVIII ст. (П.Симоновський "Коротке описання про козацький малоросійський народ", С.Лукомський "Зібрання історичне". Історичні праці О.Рігельмана, С.Мишецького, О.Шафонського).

Мемуарна література XVIII ст.

Українська історіографія у кін. XVIII - першій пол. XIX ст.

Суспільно-політичні умови розвитку історичної науки в Україні наприкінці XVIII - першій пол. XIX ст. "Історія Русів" та її місце в українській історіографії. Розвиток історичної думки у творах Я. і О.Маркевичів, Д.Бантиш-Каменського, М.Маркевича, О.Бодянського. Гурток харківських романтиків, І.Срезневський. Археографічні видання. Зв'язки із російською історичною наукою. Діяльність Київської Тимчасової комісії для розбору давніх актів. Одеське товариство історії і древностей, А.Скальковський. Західноукраїнська історіографія кін. XVIII - першої пол. XIX ст.

Українська історіографія у кін. XIX - на поч. XX ст.

Суспільно-політичні умови розвитку історичної науки в Україні у кін. XIX - на поч. XX ст. Зародження, становлення і формування основних напрямків в українській історіографії:

- народницького (М.Максимович, М.Костомаров, П.Куліш, В.Антонович, М.Драгоманов, О.Лазаревський, О.Єфименко, Д.Яворницький, Д.Багалій, М.Довнар-Запольський);
- новонародницького (М.Грушевський, Р.Лашенко, С.Шелухін);
- державницько-консервативного (Ф.Уманець, Д.Дорошенко, С.Томашівський, В.Липинський, В.Кучабський, Б.Крупницький);
- національно-державницького (С.Дністрянський, В.Старосольський, О.Бочковський, С.Рудницький, А.Яковлів, О.Лотоцький)

Розвиток історичної науки в Україні у 20-30 рр.

Становлення марксистської історіографії в СРСР

Висвітлення історії України із позицій марксизму у творах М.Яворського. Посилення партійно-державного контролю за розвитком історичних досліджень. Критика поглядів М.Яворського. Постанова РНК СРСР і ЦК ВКП(б) "Про викладання громадянської історії в школі" (1934). "Короткий курс історії ВКП(б) і початок догматизації марксистської методології історії". Сталінізм та історична

наука. Категорія "соціального замовлення". Перегляд проблематики історичних досліджень.

Курс на "радянізацію" Всеукраїнської Академії наук і розгром школи М.Грушевського. Критика історичних концепцій М.Василенка та Д.Яворницького. Д.Багалій та "Нова революційна школа" в українській історіографії (М.Слабченко, М.Петровський, В.Романовський).

Розвиток української історіографії поза межами СРСР (перша пол. XX ст.)

І.Крип'якевич та львівський осередок українознавства. Утворення мережі еміграційних наукових установ і культурно-освітніх закладів. Історичні погляди В.Винниченка. Історіософія Д.Донцова. Значення еміграційної історіографії для подальшого розвитку української історичної науки.

Розвиток історичної науки в Україні у 40-80 рр.

Політичні та ідеологічні умови розвитку марксистської історіографії у повоєнний період. Посилення боротьби із "буржуазною" історіографією. Постанови ЦК ВКП(б) з питань літератури та мистецтва та їх вплив на розвиток історичної науки. Постанова ЦК КП(б)У "Про політичні помилки і незадовільну роботу інституту історії України Академії наук УРСР".

XX з'їзд КПРС і радянська історіографія. Спроби оновлення марксистської методології. Дискусії 60-70-х рр. Спроби перегляду догматичних схем історії України (М.Брайчевський, І.Дзюба).

Посилення впливу офіційної ідеології на історичну науку в 70-80-х рр. Теорії "розвинутого соціалізму" та "нової історичної спільності радянського народу" й історіографія. "Перебудова" та історична наука.

Проблематика досліджень радянських істориків. Поширення колективних студій і видань. Узагальнюючі багатотомні праці з історії УРСР. Відродження історико-краєзнавчого руху. "Історія міст і сіл Української РСР". Дискусії з актуальних питань вітчизняної історії. Зміни у тематиці досліджень у другій пол.

80- х - на поч. 90-х рр. Вивчення "білих плям" історії. Розширення доступу до архівів. Перевидання історіографічної спадщини.

Національна історіографія та шляхи

її розвитку на сучасному етапі

Історіографічна ситуація у незалежній Україні. Освоєння наукової спадщини минулого. Розширення джерельної бази. Встановлення зв'язків із науковими центрами в українській діаспорі. Заснування Міжнародної асоціації українців. Реорганізація системи науково-дослідних установ. Концептуальні пошуки українських істориків.

ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ

Єгипет та Месопотамія в стародавню добу

Основні джерела з історії Стародавнього Єгипту. Історія археологічних досліджень країни. Дешифрування ієрогліфів. Утворення Давньоєгипетської держави. Політична історія доби Середнього Царства. Визволення Єгипту від гіксосів та перетворення його у «світову державу». Правління ХІХ династії фараонів (бл. 1345 – бл. 1200 рр. до н.е.). Хронологія й періодизація історії Стародавньої Месопотамії. Месопотамія архаїчна та ранньодинастична. Аккадське царство. Царство Шумеру й Аккаду (ІІІ династія Ура). Політична історія Вавилону в першій половині ІІ тис. до н.е. Політична історія Ассирії у ІІ тис. до н. е.

Найдавніші держави Індії, Близького та Далекого Сходу, Закавказзя та Середньої Азії

Індська (Хараппська) цивілізація. Індійський похід Александра Македонського. Імперія Маур'їв. Імперія Гуптів. Релігія Вед. Джайнізм. Буддизм. Індуїзм. Фрігійське царство. Лідійське царство. Культура Фрігії та Лідії. Утворення ранніх держав Вірменії та Грузії, культура Урарту. Стародавня

Фінікія та Сирія. Держава Ахеменідів. Археологічне дослідження Китаю. Шан-Інь: світанок китайської державності. Китай доби Східного Чжоу: на політичному роздоріжжі. Конфуціанські ідеї щодо перебудови суспільства. Рання Японія. Японія доби дзьомон.

Стародавня Греція: від витоків цивілізації до еллінізму

Джерела з історії Стародавньої Греції. Критське суспільство в XXVIII – XVIII ст. до н. е. Розквіт Критського царства (1750 – 1450 рр. до н. е.). Родові інститути й гомерівський поліс. Архаїчна Греція (VIII – VI ст. до н. е.). Соціально-економічні відносини в Стародавній Спарті: особливості економічного розвитку, структура спартанського суспільства. Політична історія Греції IV ст. до н. е. Македонія й Греція напередодні війни з Персією. Завоювання Малої Азії, Сирії і Єгипту. Розпад держави Александра Македонського. Класична та елліністична культура Греції.

Стародавній Рим: від царської до імперської доби

Природні умови Апеннінського півострова. Головні області Італії. Становлення Римської республіки. Соціально-економічний устрій Італії в VI – III ст. до н. е. Завоювання Римом Італії й утворення Римсько-італійського союзу. Диктатура Корнелія Сулли. Реформи Цезаря. Принципат Августа. Правління династії Флавіїв. Римська імперія при Северах. Падіння Західної Римської імперії.

Раннє середньовіччя Західної Європи і Візантії

Історія терміну «середні віки». Апологія феодалізму та середньовіччя представниками романтичної історіографії (Е. Бьорк, Ж. де Местр, Ф.Р. Шатобріан, К.-Л. Галлер). Джерела з історії середніх віків (V – XV ст.). Проблема переходу від античності до середніх віків у зарубіжній та вітчизняній історіографії. Криза рабоволодіння. Велике переселення народів. Падіння Західної Римської імперії й утворення варварських королівств. Генеза феодалізму в Західній Європі. Франкська держава Меровінгів. Франкська

держави Каролінгів. Формування основ феодальних відносин у Каролінгській державі. Візантія в IV – першій половині VII ст. Іконоборство та його соціальна сутність. Основні риси феодального ладу Західної Європи наприкінці XI ст. Виникнення Французького королівства. Східно-франкське королівство. Церква в ранньому середньовіччі.

Середньовіччя Сходу та Доколумбової Америки

Середньовічний Схід як соціо-історичне поняття. Особливості китайсько-конфуціанської цивілізації. Специфіка історичної еволюції Японії. Індобуддійський середньовічний Схід. Арабо-ісламський світ. Китай під владою монголів. Імперія Мін (1368 – 1644 рр.). Утворення сьогунату Токугава. Мусульманська Індія. Виникнення та розбудова Османської держави. Турецька експансія на Балкани. Розквіт Османської імперії за правління султана Сулеймана Пишного. Поняття «цивілізації Доколумбової Америки». Специфіка історичного процесу Нового Світу. Імперія ацтеків. Цивілізація майя. Імперія інків. Конкіста й загибель цивілізацій Доколумбової Америки.

Високе середньовіччя Західної Європи і Візантії

Розквіт феодалізму в Західній Європі в XI – XIII ст. Феодальна роздробленість. Становлення й розвиток нової форми правління – станово-представницької монархії. Передумови виникнення середньовічного міста. Теорії походження середньовічного міста в медієвістиці. Передумови хрестових походів, їх характер. Перший хрестовий похід. Держави хрестоносців на Близькому Сході. «Єрусалимські Ассизи». Третій хрестовий похід. Четвертий хрестовий похід. Розгром Константинополя хрестоносцями. Значення і вплив хрестових походів на розвиток Європи. Франція в XI – XIII ст. Реформи Людовіка IX Святого. Зростання державного апарату й подальше зміцнення французької монархії. Нормандське завоювання і його вплив на розвиток феодалізму в Англії. Початок династії Плантагенетів. «Анжуйська імперія». Загарбницькі війни Англії в Уельсі, Шотландії та Ірландії. Німеччина в XI – XIII

ст. Італія в XI – XIII ст. Візантійська імперія в IX – XII ст. Католицька церква в XI – XIII ст.

Пізнє середньовіччя Західної Європи і Візантії

Столітня війна і її вплив на суспільний розвиток Західної Європи. Селяни й феодала в XIV с. Політика Філіпа IV Красивого. Економічний розвиток Франції в другій половині XV ст. Англія в XIV – XV ст. Війна Білої й Червоної Троянди та її соціальні наслідки. Початок правління династії Тюдорів. Утворення й розвиток Швейцарського союзу. «Золота булла» Карла IV Люксембурга й закріплення роздробленості Німеччини. Особливості аграрного й політичного розвитку Північної Середньої та Південної Італії. Реконкіста в XI – XIII ст. та її вплив на соціальний і політичний розвиток країн піренейських держав. Вплив католицької церкви в Іспанії. Іспанська інквізиція. Своєрідність процесів феодалізації в скандинавських країнах та її причини. Виникнення Угорської ранньофеодальної держави. Розквіт Угорського королівства при Матяші I Хуньяді (Корвін). Формування валаської та молдавської середньовічних народностей. Візантійські держави в першій половині XIII ст. Взяття Константинополя турками. Причини й наслідки падіння Візантійської імперії. Соціальна боротьба в середньовічній Європі. Візантійська культура середини VII – XII ст. Культура Західної Європи XI – XV ст. Раннє відродження й гуманізм в Італії (XIV – XV ст.). Своєрідність міжнародних відносин у середні віки.

Країни Далекого Сходу та Південної Азії в новий час

Країни Азії та Африки на початок нового часу. Створення та еволюція колоніальної системи. Перші колоніальні захоплення європейських держав у Азії і Африці. Загальна характеристика Китаю в період нового часу. Перша та друга Опіумні війни. Японія у новий час. «Відкриття» Японії, «Реставрація Мейджі». Корея в період нового часу, загальна характеристика. Монголія та Тибет в новий час. Імперія Великих Моголів, її соціально-політичний устрій, соціально-економічний розвиток. Завоювання Індії англійською Ост-Індською компанією. Народно-визвольне повстання сипаїв 1857 – 1859 рр.

Південно-Східна Азія, країни Близького та Середнього Сходу

Індонезія в XVI на початку XX ст.: економіка та суспільно-політичний розвиток Колоніальне поневолення В'єтнаму Францією. Бірма у війнах з англійською Ост-Індською компанією. Колоніальне поневолення Бірми Великобританією. «Відкриття» Сіаму. Колоніальне поневолення Камбоджі Францією. Таїланд і Камбоджа на початку XX ст. Османська імперія на початок нового часу. Соціально-політичне й економічне становище Османської імперії на початку XIX ст. Реформи Махмуда II. Танзимат. Кримська війна та її наслідки. Молодотурецька революція. Англо-іранська війна 1856 – 1857 рр. та її наслідки. Англо-афганські війни. Приєднання Північного Кавказу до Росії в XVIII – XIX ст. Ірак на початку XX ст.

Арабські країни Азії та Африки в новий час

Саудівська Аравія в період нового часу. Кувейт, Бахрейн, Оман, Ємен, Катар в XVI – XIX ст. Судан в XVIII – XIX ст. Приєднання Судану до Єгипту. Соціально- економічний розвиток Судану в XIX ст. Держава махдистів (1885 – 1898 рр.). Встановлення англо-єгипетського панування. Алжир у XVIII ст. – поч. XIX ст. Французьке вторгнення в Алжир (1830 р.). Визвольна війна. Колонізація Алжиру, колоніальний лад. Завоювання Лівії Османською імперією. Лівія наприкінці XIX на початку XX ст. Туніс в XVI ст. – XVII ст. Хусейнідський Туніс у XVIII – на початку XIX ст. Марокко на початку нового часу. Колоніальна політика Франції в приатлантичній Сахарі.

Тропічна, Екваторіальна та Південна Африка

Державні утворення на території «Чорної Африки» XVI – XIX ст. Етапи работоргівлі. Колоніальне завоювання Тропічної Африки. Європейські християнські місії. Берлінська конференція 1884 – 1885 рр. Колоніальний поділ Західної Африки. Колоніальна економічна експлуатація. Формування системи колоніального управління. Антиколоніальна боротьба народів Африки. Утворення Капської колонії. Англо-бурська війна за Наталь. Англо-бурська

війна 1899 – 1902 рр. Ефіопія в XVI ст. – XVIII ст. Ефіопія в боротьбі проти колоніальної експансії Італійського королівства. Ліберія в новий час. Країни Азії та Африки у складі колоніальних імперій заходу.

Країни Східної, Південної, Південно-Східної та Центральної Азії в 1918 – 1945 рр.

Економічне та політичне становище Китаю на кінець Першої світової війни. «Рух 30 травня» в Китаї. Особливості соціально-економічного розвитку Японії та Кореї після Першої світової війни. Японія та Вашингтонська конференція. Фашистські путчі в Японії. Японія у Другій світовій війні. Боротьба між Росією та Китаєм за вплив на Монголію. Політична діяльність М. Ганді. Компанія масової громадянської непокорі. Виникнення Всеіндійського селянського союзу. Рух опору в Індонезії. Особливості соціально-економічного та політичного становища Філіппін у міжвоєнний період. Економічне та політичне становище Бірми в 1918 – 1933 рр. Окупація Бірми Японією. Політика французьких колонізаторів після Першої світової війни в країнах Індокитаю.

Середній Схід, арабські країни і Тропічна та Південна Африка в 1918 – 1945 рр.

Військова поразка Османської імперії в Першій світовій війні. Організація турецьких націоналістів – «Товариство захисту прав». Утворення уряду на чолі з Мустафою Кемалем. Політика етатизму в Туреччині. Курдські повстання 1925, 1936 – 1937 рр. Анулювання нерівноправних договорів та вивід російських військ з Ірану. Англійська інтервенція в Іран. Становище Афганістану на кінець Першої світової війни. Афганістан у роки Другої світової війни. Особливості політичного та економічного розвитку Іраку в міжвоєнний період. Проголошення незалежності Сирії та Лівану. Політика французьких властей в Тунісі. Виникнення партії «Дустар» та її програма. Становище Алжиру після Першої світової війни. Панафриканізм. Африка в роки Другої світової війни. Взаємовідносини Південноафриканського союзу з Великобританією.

Східна Азія в другій половині ХХ – на початку ХХІ ст.

Внутрішнє та міжнародне становище Китаю після Другої світової війни. Поразка Гоміндану. Встановлення комуністичної диктатури. Провал курсу «великого стрибка». «Культурна революція» в Китаї. Ден Сяопін. Окупаційна політика американських властей в Японії. Складові японського «економічного дива». Політична боротьба та економічний розвиток на поч. ХХІ ст. Суспільно-політичний розвиток Кореї після визволення з-під японської окупації. Проголошення Корейської республіки. Тоталітарний режим Кім Ір Сена.

Країни Південної, Південно-Східної, Центральної Азії

та середнього сходу в другій половині ХХ – на початку ХХІ ст.

Поділ країни: Індійський союз та Пакистан. Політика Англії та США по відношенню до Індії. Війна в Кашмірі. Проголошення Індії республікою та нова конституція. Уряд Дж. Неру. Проголошення республіки Пакистан. Серпнева революція у В'єтнамі, утворення ДРВ. Проголошення СРВ, об'єднання двох республік Виникнення політичних партій у Камбоджі. Захоплення влади Пол Потом. Проголошення республіки Індонезія. Президентство Сукарно. Проголошення незалежності Філіппін. Становище Туреччини після закінчення Другої світової війни. Приєднання Ірану до Багдадського пакту. Проголошення Ісламської республіки Іран. Ірано-іракська війна та її наслідки. Соціально-економічна структура Афганістану після Другої світової війни. Політика уряду М. Дауда. Квітнева революція 1978 року. Прихід до влади руху «Талібан». Держави Центральної Азії після Другої світової війни.

Арабські країни. Ізраїль. Країни Африки в другій половині ХХ – на початку ХХІ ст.

Створення держави Ізраїль. Арабо-ізраїльські війни. Сирія в складі Об'єднаної Арабської республіки. Прихід до влади партії Баас. Внутрішня та зовнішня політика Лівану на сучасному етапі. Хашимітське королівство Йорданія. Піднесення національно-визвольного руху в Іраку після Другої світової війни. Диктатура Саддама Хусейна. Ірако-іранська війна. Агресія проти

Кувейту. Операція «Буря в пустелі». Арабські країни Африки: Єгипет, Туніс, Алжир, Лівія, Марокко. Правління Муамара Каддафі. «Арабська весна» (2010 — 2011). Тропічна та Південна Африка після Другої світової війни. «Рік Африки» (1960) та поява 17 нових держав. Виникнення режимів соціалістичної орієнтації в Малі, Беніні, Буркіна-Фасо. Проголошення расистської доктрини апартеїду. Прихід до влади Нельсона Манделі. Соціально-економічний та суспільний розвиток Ізраїлю на сучасному етапі.

Ранній новий час для країн Європи

Політична карта Європи та міжнародна обстановка на початок XVI століття. Великі географічні відкриття й виникнення колоніальної системи. Німеччина в XVI – першій половині XVII ст. Реформація в Європі. Політична боротьба в Німеччині наприкінці XVI – на початку XVII ст. Культурний розвиток Німеччини в XVI – на початку XVII ст. Швейцарія в XVI – першій половині XVII ст. Католицька церква в ранній новий час. Контрреформація. Іспанія в XVI – першій половині XVII ст. Нідерланди в XVI – першій половині XVII ст. Італія в XVI – першій половині XVII ст. Англія в XVI – першій половині XVII ст. Англія за правління перших Стюартів. Внутрішня політика перших Стюартів. Франція в XVI – першій половині XVII ст. Кардинал Рішельє – перший міністр Людовіка XIII. Країни Північної Європи в XVI – першій половині XVII ст. Реформація і контрреформація в Австрії. Угорщина, Трансильванія й Валахія в XVI – першій половині XVII ст. Міжнародні відносини в XVI – першій половині XVII ст. Тридцятилітня війна.

Європа і Америка в XVII – XVIII ст.

Епоха мануфактурного капіталізму в Європі. Економічне зростання провідних країн Заходу в період промислового перевороту. Англійська революція XVII ст. Англія у XVIII ст. Промислова революція і Північноамериканські колонії Англії у XVII – XVIII ст. Війна Північноамериканських колоній Англії за незалежність й утворення США.

Латинська Америка в другій половині XVII – XVIII ст. Визвольні революції в іспанських колоніях Америки.

Феодално-абсолютистський лад в країнах Європи та Америки в другій половині XVII – XVIII ст.

Абсолютна монархія у Франції в другій половині XVII – 80-х роках XVIII ст. Формування ідеології французького Просвітництва. Французька революція XVIII ст. Іспанія, Португалія, Італія в другій половині XVII – XVIII ст. Німеччина після Вестфальського миру. Пруссія за Фрідріха II.

Скандинавські країни після Вестфальського миру. Володіння Габсбургів в середині XVII ст. Реформи Марії Терезії та Йосипа II. Трансільванське князівство в XVII – XVIII ст. Балканський півострів під владою Туреччини. Албанія у XVII – XVIII ст.

Молдавія і Валахія під турецьким пануванням у XVII – XVIII ст. Основні проблеми міжнародних відносин в другій половині XVII – XVIII ст. Війна за «іспанську спадщину». Північна війна 1700 – 1721 рр. Англо-голландське колоніальне суперництво. Створення французької колоніальної системи. Англо-французьке суперництво.

Європа наприкінці XVIII - у першій половині XIX ст.

Встановлення військової диктатури Наполеона Бонапарта. Наполеонівські війни. Війна між Францією і Росією «Сто днів» Наполеона. Битва при Ватерлоо і її наслідки. Друга реставрація Бурбонів.

Європа в роки Французької революції та наполеонівських війн. Віденський конгрес. Причини утворення, мета й діяльність «Священного союзу». Економічний розвиток Франції у 1815 – 1830 рр. Ірландський національно-визвольний рух. Колоніальні загарбання Великобританії в 1815 – 1850 рр. Революції 1848 – 1849 рр. в Європі. Уроки революції 1848 – 1849 рр. у Франції. Характер німецької революції 1848 – 1849 рр. і причини її поразки.

Країни Європи в період формування індустріальної економічної системи

Англія – «майстерня світу». Робітничий рух в Англії у 50-60-х роках ХІХ ст. Тред-юніони. Франція в роки Другої імперії. Бонапартистська політична система. Економічний розвиток Франції у 50 – 60-х рр. Соціально-економічний розвиток Італії 50 – 60-х рр. ХІХ ст. Економічний розвиток Німеччини у 50 – 60-х рр. ХІХ ст. Поглиблення промислового перевороту. Технічні досягнення в основних галузях виробництва. Розвиток капіталізму в сільському господарстві. Франко-пруська війна й завершення об'єднання Німеччини. Проголошення Німецької імперії. Соціально-економічний розвиток Австрійської імперії в 50 – 60-х ХІХ ст. Промисловий переворот. Аграрні відносини. Політична реакція у 50-х рр. Зовнішня політика Габсбургів у 50 – 60-х рр. Іспанія, Португалія в ХІХ ст. Голландія, Бельгія і Швейцарія ХVІІ – ХІХ ст. Швеція в другій половині ХVІІ ст. Боротьба за панування на Балтійському морі. Війни Карла ХІІ. Занепад Швеції після Північної війни. Датсько-Норвезьке королівство у ХVІІ – ХVІІІ ст. Національне відродження у Валахії та Молдавії. Адріанопольський договір. Валахія й Молдавія напередодні революції 1848 р.

Країни Північної та Латинської Америки в кінці ХVІІІ – ХІХ ст.

Соціально-економічний розвиток США наприкінці ХVІІІ і в першій половині ХІХ ст. Промисловий переворот. Зовнішня політика США на початку ХІХ ст. США і наполеонівські війни. Англо-американська війна 1812 – 1815 рр. Громадянська війна в США й Реконструкція Півдня. Економічні наслідки війни. Розстановка політичних сил. «Чорні кодекси». Ку-клукс-клан. Початок Реконструкції Півдня. Війна за незалежність у Латинській Америці й утворення самостійних держав. Звільнення Колумбії. Війна за незалежність на Ла-Платі. Звільнення Чилі й Перу. Війна за незалежність в Мексиці. Визвольний рух в Бразилії. Закінчення Війни за незалежність. Підсумки визвольної боротьби. Англійські завоювання Нової Франції. Канада й Війна за незалежність у Північній Америці.

Індустріально розвинені країни світу

в кінці XIX – на початку XX ст.

Франція в кінці XIX – на початку XX ст. Створення Паризької комуни. Політичний устрій і соціально-економічні заходи Комуни. «Панамська афера». Колоніальна політика Франції у 80 – 90-х рр. XIX ст. Франко-російський союз. Імперська конституція 1871 р. Місце Пруссії в Німецькій імперії. Політичні партії та їхні програми. Робітничий рух у Німеччині наприкінці XIX ст. «Надзвичайний закон» проти соціалістів. Зовнішня політика Німеччини в роки канцлерства О. фон Бісмарка. Економічний розвиток Англії у 70 – 90-х рр. XIX ст. Політичні партії та їхні програми. Другий кабінет Гладстона. Виборча реформа 1884 р. Робітничий рух. Новий тред-юніонізм. Колоніальна політика Англії у 70 – 90-х рр. XIX ст. Політичні наслідки об'єднання Італії. «Права» при владі. Соціально-економічний розвиток Італії у роки правління «правої». Відхід Італії від Троїстого союзу. США в кінці XIX – на початку XX ст. Республіканські президентства Гаррісона й Маккінлі. Монетно- тарифне питання. Чотири нових штати. Передумови виникнення наукового комунізму. Теоретичні джерела марксизму.

Світ на межі XIX –XX ст.

Міжнародні відносини в кінці XIX – на початку XX ст. Марокканська криза 1905 р. Альхесіраська конференція. Англо-російська угода 1907 р. Боснійська криза. Угода Росії з Італією. Потсдамська угода. Друга марокканська криза. Італо-турецька війна. Англо-німецькі переговори про морські озброєння. Балканські війни. Перша світова війна. Вступ у війну Туреччини. Кавказький фронт. Військові дії у колоніях. Військові дії на морських театрах. Наслідки кампанії 1914 р. Хід війни у 1915 – 1916 рр. Військові плани Антанти й центральних держав. Поразка Німеччини та її союзників. Комп'єнське перемир'я. Економічний курс В. Вільсона. Політична боротьба. Вибори 1916 р. Американський «нейтралітет». Вступ США у війну. Наслідки найважливіших соціально-економічних, політичних, культурних, національних та

інтернаціональних процесів останньої третини ХІХ – початку ХХ ст. Проблеми зовнішньої політики та міжнародних відносин.

Країни Європи та Америки у першій половині ХХ ст.

Політична карта Європи та міжнародна обстановка в новітній період. Листопадова революція в Німеччині (1918 – 1919 рр.). Фашистська диктатура в Німеччині (1933 – 1939 рр.). Перші кроки Гітлера при владі. Великобританія 1918 - 1939 рр. Франція 1918 - 1939 рр. Мюнхенська політика правлячих кіл. Розкол Народного фронту. Іспанська монархія після Першої світової війни. Португалія 1918 -1939 рр. Наслідки Першої світової війни для Італії. «Похід» фашистів в Рим, і прихід до влади фашизму. Румунія 1918 - 1939 рр. Греція 1918 -1939 рр. Албанія 1918 - 1939 рр. Президентські вибори 1932 р. та прихід до влади уряду Ф. Рузвельта. «Новий курс» Рузвельта – початок «нової ери» розвитку американського капіталізму. Канада 1918 -1939 рр. Країни Латинської Америки у 1918 – 1939 рр. Друга Світова війна: причини, хід, періодизація

Країни Західної та Центральної Європи в другій половині ХХ ст.

Вплив Другої світової війни на розвиток капіталізму як соціально-економічної системи. Зміни в капіталістичній економіці. Економічне й політичне становище Великобританії після Другої світової війни. Великобританія і «план Маршалла». Великобританія – учасник Північноатлантичного блоку (НАТО). Її участь у «холодній війні». Політичне й соціально-економічне становище Франції після Другої світової війни. Четверта республіка. Конституція Четвертої республіки. Зовнішня і внутрішня політика де Голля. Політичні, економічні й духовні наслідки краху гітлеризму для німецького народу. Рішення Берлінської (Потсдамської) конференції з німецького питання. Політика окупаційних властей. Політичне життя в окупаційних зонах і формування партійно-політичної системи на заході Німеччини. Берлінська криза 1948 р. Особливості входження території колишньої НДР в єдину Німеччину. Парламентські вибори 1998 р. Уряд Г. Шредера. Іспанія після Другої світової війни. Економічне й

політичне становище Португалії в перше післявоєнне десятиліття. Зовнішня політика Австрії в період однопартійних урядів.

Країни Південної та Південно-Східної Європи

Політичне становище Італії після звільнення від фашизму. Урядова коаліція п'яти партій. Кабінет Б. Краксі. Повернення до влади християнських демократів. Кабінет Андреотті. Радянсько-італійські відносини. Визволення Греції силами народно-визвольної армії (ЕЛАС). Створення органів народної влади в Греції. Англійська інтервенція. Варкїзська угода. Наступ монархо-фашизму. Повернення короля. Боротьба грецького народу за демократизацію суспільства. Основні тенденції політичного, економічного та соціального розвитку Угорщини, Румунії й Албанії після Другої світової війни. Перемога сталінської орієнтації на радянську модель соціалізму та утвердження тоталітарних режимів. Демократичні революції 1989 – 1990 рр. і розвиток процесу демократизації.

Країни Північної та Латинської Америки

у другій половині ХХ ст.

Зміни в світових позиціях і ролі США після Другої світової війни. Початок «холодної війни» в міжнародних відносинах і зовнішня політика США. «Доктрина стримування». Зовнішня політика США в період президентства Кеннеді. Доктрина «гнучкого реагування». Політика «наведення мостів». «Карибська криза. «Доктрина Ніксона». Радянсько-американські відносини в 1968 – 1976 рр. Соціально- економічна політика адміністрації Рейгана. «Рейганоміка». Нові досягнення НТР й американське суспільство. Виборча кампанія 2000 р. Перемога Дж. Буша- молодшого. Зміни у внутрішній та зовнішній політиці. Програма Б. Обама. Підсумки Другої світової війни для Канади. Політичне життя й зовнішньополітичні орієнтири Канади в 1950 – 1960-х рр. Зовнішня політика Канади в другій половині 1980-х початку 1990-х рр. Латинська Америка в перше повоєнне десятиріччя. Латинська Америка на рубежі ХХ – ХХІ ст. Характерні особливості розвитку великих

латиноамериканських країн на сучасному етапі. Чилі. Бразилія. Мексика. Аргентина. Характерні видозміни у форматі міжнародних відносин після 11 вересня 2001 р.

Давні слов'яни

Витоки та походження давніх слов'ян. Слов'яни в стародавній історії Центрально-Східної Європи. Писемні джерела про слов'ян V – VIII ст. Формування західно-, східно- та південнослов'янського етносів. Економічний розвиток давніх слов'ян. Суспільний лад та соціальні відносини. Культура давніх слов'ян.

Південні слов'яни в VI – XV ст.

Процеси становлення ранньофеодальної Болгарської держави в VII – першій половині IX ст.; особливості формування давньоболгарської народності та соціально-економічний розвиток Першого Болгарського царства. Підкорення болгарської держави Візантійською імперією. Утворення і основні етапи державного розвитку Другого Болгарського царства. Сербські землі в VII – першій половині XII ст. Перші державні утворення на території Чорногорії. Сербська держава Неманичів. Виникнення й розвиток Боснійської держави. Хорватські землі в IX – XV ст. Перші історичні відомості про словенців. Далматинські міста і Дубровник у X – XV ст. Становлення культури південних слов'ян в VII – XI ст.

Західні слов'яни в VI – XVст.

Розселення полабсько-поморських племен; боротьба полабських слов'ян із франками на німецькими феодалами. Вендська держава слов'ян. Підкорення полабських слов'ян німцями. Великоморавська держава. Просвітницька діяльність Кирила й Мефодія. Чеське королівство в IX – XIII ст. Утворення й розвиток польського князівства. Правління Мешко I та Болеслава Сміливого. Болеслав Кривоустий і початок політичної роздробленості на польських землях.

Соціальний та економічний розвиток чеських та польських земель у класичному середньовіччі (XI-XIV ст.).

Об'єднання польських земель і правління Казимира Великого. Династичні кризи останньої третини XIV ст. та їх вплив на Польське королівство. Кревська унія 1385 р. Велика війна проти Тевтонського ордену: причини, особливості; Грюнвальдська битва та її історичне значення. Тринадцятилітня війна (1454 – 1467 рр.) і її наслідки для Польщі. (варіант: Успіхи польської зовнішньої політики у XV ст.) Приєднання словацьких земель до Угорського королівства. Словацькі землі в XI-XV ст.

Процеси державотворення у східних слов'ян на території Північно- Східної Європи

Територія й населення Північно-Східної Європи з найдавніших часів до середини XIII ст. Північна Русь у складі Київської держави. Утворення Володимиро- Суздальського князівства. Андрій Боголюбський. Боротьба Новгороду з німецькою та шведською агресією. Монгольська навала на Північно-Східну Русь. Утворення Золотої Орди. Північно-Східна Русь під владою Золотої Орди. Участь Золотої Орди у внутрішньополітичній боротьбі північно-східних князів.

Південнослов'янські землі в складі Османської імперії та національно- визвольні рухи XVII – XVIII ст.

Завоювання південних слов'ян турками-османами. Південнослов'янські землі та їх населення у складі Османської імперії: адміністративний поділ, релігійно- національна політика Стамбула, соціально-економічне становище. Визвольна боротьба південних слов'ян проти османської влади і політика європейських держав. Тирновське (1685 р.) і Чипровецьке (1688 р.) повстання в Болгарії. Становище Сербії наприкінці XVII ст. Переселення 1690 р. Сербія під владою Туреччини у XVIII ст. Серби в Габсбурзькій монархії. Черногорські землі наприкінці XVII – у XVIII ст. Боснія та Герцеговина у складі Османської імперії.

Хорватські землі під владою Габсбургів у XVI – XVII ст. Боротьба з османською загрозою; воєнна Границя і граничари. Дубровницька республіка й Далмація в XVI – XVIII ст. Культурний розвиток південних слов'ян у XVI – XVIII ст.

Польські, чеські та словацькі землі в другій половині XV – XVIII ст.

Попередники гусизму в Чехії. Ян Гус та його вчення. Гуситський рух у Чеському королівстві: ідейні течії та їхні лідери, етапи розвитку. Наслідки гуситського руху для королівства. Правління Ягеллонів у Чехії. Чеське королівство під владою Габсбургів: тенденції абсолютизму. Чеські землі у Тридцятилітній війні. Наслідки війни для королівства.

Соціально-політичний розвиток Польського королівства протягом XV - початку XVI ст. Екзекуційний рух. Реформація у польських землях. Державні реформи 1560-1570-х років. Польсько-литовські відносини у XV- середині XVI ст. Люблінська унія 1569 р. Державний лад Речі Посполитої. Річ Посполита за династії Ваза: особливості внутрішньополітичного розвитку та зовнішньої політики. Політична криза держави у середині XVII ст. Правління Михайла Корибута Вишневецького та Яна III Собеського. Польсько-литовська держава у війні «Священної ліги» проти Османської імперії.

Річ Посполита і перебіг Північної війни. Перший поділ Речі Посполитої. Реформи 70 – 80-х рр. XVIII ст. Конституція 3 травня 1791 р. Торговицька конфедерація. Другий поділ Польщі. Повстання під керівництвом Т. Костюшка. Третій поділ Речі Посполитої.

ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА НАВЧАННЯ ІСТОРІЇ

Сучасна система шкільної історичної освіти в Україні

Історія як об'єкт вивчення. Державний стандарт базової середньої освіти. Модельні програми з історії. Завдання шкільної програми з історії. Зміст

шкільної програми з історії. Принципи побудови історичних курсів. Структура сучасної історичної освіти в Україні. Індивідуально-психологічні особливості учнів та їх врахування в формуванні навчальних досягнень учнів з історії.

Урок історії

Форми організації навчання історії. Вимоги до форм організації навчання історії. Особливості уроку історії. Поурочно-тематичне планування (теми, розділи). Типологія уроків. Методичні засади співвідношення між метою, цільовими завданнями та типом уроку. Особливості нетрадиційних форм уроків історії. Дидактичні вимоги до сучасного уроку. Загальна характеристика схеми аналізу уроку. Прогнозування ускладнень при підготовці і проведенні уроку і запропоновані шляхи їх подолання.

Методи навчання історії

Метод навчання, класифікація методів навчання історії. Вимоги усних методів та прийомів навчання історії. Вимоги методів та прийомів використання наочності при вивченні історії. Методи та методичні прийоми роботи з текстовим матеріалом на уроках історії. Особливості організації історичних ігор на уроках історії.

Засоби навчання історії

Роль і місце засобів навчання в процесі навчання історії. Класифікації засобів навчання на уроках історії. Комплексне використання засобів навчання на уроках історії. Класифікація наочних засобів навчання. Звукові та текстові засоби навчання на уроках історії.

Сучасний підручник у навчанні історії

Вимоги до підручника історії. Значення підручника у навчанні історії. Вимоги до робочих зошитів з історії.

Процес формування історичних компетентностей учнів

Завдання і зміст розвиваючого типу навчання. Завдання розвиваючого навчання. Методи розвиваючого навчання. Компетентність. Історичні компетентності. Формування історичних понять. Особливості засвоєння історичних знань, фактів, закономірностей. Методика викладання проблемного підходу на уроці.

Формування історичних уявлень учнів

Образні історичні уявлення учнів та проблеми їх формування. Локалізація історичних фактів у часі. Локалізація історичних фактів у просторі.

Курсові зв'язки в навчанні історії

Міжпредметні та міжкурсові зв'язки: завдання, зміст, методи і прийоми їх реалізації. Визначення понять "міжпредметні та міжкурсові зв'язки". Дидактичні засади використання в курсових та міжпредметних зв'язків.

Система перевірки і оцінювання на уроках історії

Головні функції системи перевірки. Види перевірки. Особливості тематичної перевірки в навчанні історії. Оцінка результативності навчання. Облік відповідей учнів.

Краєзнавчий матеріал у вивченні історії

Особливості використання краєзнавчого матеріалу на уроках історії. Значення краєзнавчого матеріалу в навчанні історії. Види краєзнавчого матеріалу на уроках історії.

Виховання на уроках історії

Мета і завдання реалізації виховного потенціалу уроків історії. Розробка і проведення позакласних заходів виховного спрямування. Методичні засади виховання в учнів в процесі навчання всесвітньої історії загальнолюдських духовних та культурних цінностей, відчуття європейської ідентичності

української нації, розуміння глобальних проблем людства та шляхів їх вирішення.

Алгоритм розв'язання педагогічної ситуації (під час уроків)

Перший етап умовно називається «стоп!» і спрямований на оцінку вчителем ситуації та усвідомлення власних емоцій. Цей етап необхідний для того, щоб не нашкодити дитині поспішними діями і не ускладнити взаємини з нею. Тільки в тих випадках, коли ситуація є небезпечною для життя та здоров'я дитини, потрібно діяти швидко й рішуче. Але подібні ситуації трапляються не так часто, тому в решті випадків рекомендується, скориставшись паузою, запитати себе: «Що я зараз відчуваю?», «Що я зараз хочу зробити?», після чого необхідно перейти до другого етапу.

Другий етап починається з питання «чому?», що ставиться педагогом самому собі. Суть цього етапу полягає в аналізі мотивів і причин вчинку дитини. Це дуже важливий етап, оскільки саме причини визначають засоби педагогічної дії. Щоб правильно визначити мотиви поведінки дитини, педагогові необхідно вміти розуміти мову невербального спілкування (демонстративний погляд; нудьгуючий або зосереджений на чомусь вигляд тощо).

Третій етап полягає в постановці педагогічної мети, яка формулюється у вигляді питання «що?» - «Що я хочу одержати в результаті своєї педагогічної дії?» (відчуття страху в дитини або усвідомлене відчуття провини). Педагогічна дія повинна бути спрямована не проти особистості дитини, а проти її вчинку. Дитина повинна чітко усвідомлювати, що саме цього разу її поведінка є поганою. Важливо показувати дитині в кожному конкретному випадку, що ви приймаєте її такою, якою вона є, розумієте її, але в той же час не схвалюєте її дії. Такий підхід, не принижуючи дитину, здатний викликати в неї позитивну поведінку.

Четвертий етап полягає в обранні оптимальних засобів для досягнення поставленої педагогічної мети і відповідає на питання «як?» - «Як досягти бажаного результату?». Продумуючи способи і засоби досягнення педагогічної дії, учитель повинен залишати свободу вибору за дитиною. Майстерність педагога проявляється в умінні створити такі умови, щоб дитина могла зробити

вибір, а не примушувати дитину поводитися «як слід». Виходячи з цього, вчитель запропонує декілька варіантів дитині, але найпривабливішим для неї зробить оптимальний варіант і тим самим допоможе зробити правильний вибір. Досвідчений педагог використовує широкий арсенал педагогічних засобів, не застосовуючи погрози, насмішки в бік учня, записи в щоденнику, скарги батькам. Названі способи малоефективні й свідчать про низький рівень професіоналізму. Відмова від подібних засобів від самого початку педагогічної діяльності надає величезні можливості для творчості педагога, дозволяє зробити процес спілкування з дитиною радісним і плідним.

П'ятий етап – це практична дія педагога. Цей стан є логічним завершенням усієї попередньої роботи розв'язання педагогічної ситуації. Саме на цьому етапі реалізується педагогічна мета через певні засоби і способи відповідно до мотивів дитини. Успіх практичної дії вчителя буде залежати від того, наскільки точно він зміг сформулювати педагогічну мету, наскільки правильно обрав оптимальні засоби досягнення поставленої мети і наскільки вміло втілює їх у реальному педагогічному процесі. Педагог-професіонал знає, що результати педагогічних дій, як правило, віддалені в часі, тому він діє немовби «на виріст», спираючись на краще в дитині.

Шостий етап – завершальний в алгоритмі розв'язання педагогічної ситуації. Він являє собою аналіз педагогічної дії та дозволяє оцінити ефективність спілкування педагога з дітьми, порівняти поставлену мету з досягнутими результатами і сформулювати нові перспективи.

Алгоритм розв'язання педагогічної ситуації (позаурочний час)

Характеристика суспільно-виховного середовища:

- зазначте, де відбувається педагогічна дія (школа, клас, окреме угруповання, спортивна команда та ін.);
- зробіть оцінку спрямованості соціального мікросередовища, відзначте його позитивний або негативний вплив;
- зробіть приблизну оцінку рівня вихованості групи (колективу), якщо є відповідні дані: а) добре вихований колектив;

- процес становлення колективу;
- колективу, немає, група недостатньо вихована і колективом називається формально;
- негативна спрямованість групи.

Виявлення об'єктів виховання (на кого спрямований педагогічний вплив) і суб'єктів виховання (хто виховує, хто впливає), їх педагогічна характеристика:

- назвіть об'єкти виховання в запропонованій педагогічній ситуації;
- назвіть суб'єкти виховання в даній педагогічній ситуації;
- по можливості запишіть їх в порядку педагогічної значущості;
- зазначте основні якості об'єкта виховання, педагогічного впливу (впливу на погляди, ідеали, риси характеру, потреби, вчинки, навички, почуття, переконання та ін.);
- дайте обґрунтування наявності кожної з вказаних якостей за допомогою аргументів, взятих з проаналізованої педагогічної ситуації;
- дайте кожній із цих якостей оцінку, виділивши при цьому позитивні якості і тенденції розвитку, що стимулюються, і негативні, що враховуються;
- по можливості розташуйте об'єкти виховання і якості вихованців за їх педагогічною значущістю;
- назвіть конкретні соціальні і психологічні причини, що викликали ці якості у поведінці вихованця і якості групи (колективу), виділяючи при цьому достовірні і передбачувані;
- по можливості розташуйте виявлені причини в порядку їх педагогічної значущості.

Характеристика стосунків у педагогічній ситуації.

Дайте характеристику стосунків у педагогічній ситуації, що має місце між:

- Суб'єктом виховання (особистістю) і об'єктом (особистістю).
- Суб'єктом виховання (особистістю) і об'єктом — колективом.
- Суб'єктом виховання (колективом) і об'єктом виховання — особистістю.

- Суб'єктом виховання (колективом) і об'єктом виховання — колективом.

Які стосунки за змістом та формою мають місце?

Конкретизація виховних цілей і змісту виховання.

Прогноз результатів виховного впливу:

- зазначте конкретно, які зміни об'єкта виховання повинні відбутися в результаті педагогічного впливу, який його кінцевий результат;
- сформулюйте конкретну мету виховної дії для кожного об'єкта виховання, спираючись на дані проведеного аналізу, виявлені причини і відповідні оцінки;
- охарактеризуйте зміст виховного впливу: чи мали місце в даній ситуації такі типи виховання — розумове, наукове, моральне, патріотичне, трудове, естетичне, фізичне та ін.

Формулювання педагогічних проблем:

- сформулюйте педагогічні проблеми, що виникли в даній ситуації;
- розгляньте їх у логічній послідовності відповідно ходу розв'язання задачі.

Аналіз педагогічних рішень:

- проаналізуйте ефективність педагогічного впливу учителя-вихователя на кожен об'єкт виховання (на окремих вихованців, на групи, на колективи), встановіть зв'язок між виховним впливом і його педагогічними результатами;
- які методи і прийоми педагогічного впливу обрав суб'єкт виховання;
- які види діяльності обрав суб'єкт виховання, які засоби використовував у цій діяльності;
- які організаційні форми діяльності обрали вихователі;
- яке рішення прийняв вихователь.

Аналіз виконання організаційної роботи вихователя.

Дайте по можливості більш докладну характеристику практичної діяльності вихователя, спрямованої на здійснення педагогічних рішень:

- як здійснюється інструктаж вихованців, яким чином надається навчально-виховна інформація школярам;
- які практичні завдання пропонуються учням і як це робиться;
- як вихователь здійснює керівництво практичною діяльністю учнів в певній ситуації;
- як здійснюються педагогічні дії з внутрішньої координації педагогічної системи (регулювання взаємовідносин між вихователем і вихованцями, між вихованцями, ліквідація конфліктів, спрощення або ускладнення завдань, надання педагогічно доцільної допомоги та ін.);
- як здійснюється зовнішня координація діяльності педагогічної системи (зв'язок вихователя з іншими колективами, організаціями, людьми);
- як здійснюються контроль і врахування діяльності вихованців у ході роботи;
- як вихователь спирається на колектив, на актив учнів.

Загальні оцінки результатів педагогічного впливу.

Дайте оцінку результатам педагогічного впливу, вказавши:

- чи досяг мети педагогічний вплив;
- які положення педагогічної теорії (принципи, методи, прийоми, засоби та ін.) були вдало використані в даній ситуації;
- які помилки, недоліки були допущені у вихованні, що проявилися в даній ситуації;
- яких знань, навичок, умінь бракує вихователю;
- який позитивний і негативний педагогічний досвід вихователя варто врахувати в подальшій роботі.

Зразки ситуацій

Ситуація №1

Класний керівник 6-А класу Галина Степанівна на зборах учнів сказала:

– Сьогодні, діти, ми маємо обрати керівний склад нашого колективу. Розпочався навчальний рік і треба жити по-новому. У нас є хороші учні – активісти, відмінники. Ось Галя Терешко. Оберемо її старостою класу, Володю Варуху фізоргом, Олю Семенову редактором класної газети. Я запишу їхні прізвища на дошці і будемо голосувати.

Галина Степанівна дбайливо записала «свої» кандидатури на дошці. Клас мовчав. Раптом Сашко Назаренко різко підняв руку:

– Можна мені сказати? Давайте запропонуємо свої кандидатури. Ми хочемо по-справжньому, на альтернативній основі, демократично.

– Як це «по-справжньому»? А те, що я запропонувала, – це, по-твоєму, на сміх? – учителька з осудом подивилася на Сашка. – Ось за цих учнів проголосуємо і буде демократично.

– Ні, Галино Степанівно, – не вгамовувався Сашко. – Ми вже обговорювали кандидатури до наших керівних органів і хотіли б запропонувати...

– Кого запропонувати? – уже різко запитала Галина Степанівна.

– Ігоря Микитченка, наприклад. Він буде хорошим старостою, його усі поважають. Надя Шишкіна була б добрим редактором нашої газети..

– Ще чого, – уже нервувала Галина Степанівна – Адже Ігор – не відмінник, вчиться лише на четвірки. А ти його старостою.

Сашко почервонів, ще щось сказав. Його збиралися підтримати декілька учнів, але не наважувалися сердити Галину Степанівну.

– Отже, будемо, діти, голосувати за кандидатури, прізвища яких я написала на дошці, – приступила до справи Галина Степанівна. – Хто за?

Більшість підняли руки за обрання Галі Терешко старостою.

– Хто проти? Нікого? А ти, Сашко, і ще шестеро з твоєї компанії? Ви за кого?

– Ми не голосуємо, – несміливо відповів Сашко.

Так проходило голосування за всі кандидатури що їх запропонувала класний керівник

Проаналізуйте ситуацію та підготуйте відповіді на питання:

1. На якій стадії розвитку перебуває цей колектив? Які ознаки характерні для цієї стадії?
2. Яких помилок допустилася учителька під час обрання органів самоврядування?
3. Як варто діяти класному керівникові цього колективу під час розв'язання питання обрання органів самоврядування?

Ситуація №2

Напередодні другого півріччя класний керівник 7-го класу попросив своїх вихованців дати відверту й об'єктивну відповідь на запитання анкети.

1. Яка навчальна дисципліна викликає у вас найбільше зацікавлення і чому?
2. Як ви використовуєте свій вільний час?
3. Яким видом мистецтва ви захоплюєтесь? Чому надаєте перевагу обраному виду мистецтва?
4. Які художні твори ви прочитали за останні півроку і з яким твором хотіли б ознайомитися?
5. Які форми позакласної виховної роботи вам подобаються і чому?
6. Яким видом діяльності, окрім навчання, ви хотіли б займатися?
7. Яким би ви хотіли бачити свій клас? Що для цього необхідно зробити?

Класний керівник попросив вихованців не вказувати в анкеті своїх прізвищ.

Проаналізуйте ситуацію та підготуйте відповіді на питання:

1. З якою метою було проведено анкетування? Де і як можна використовувати отримані результати?
2. Як ви ставитесь до проведення так званого «анонімного» анкетування? Можливо, доцільніше вказувати прізвища?
3. Які ще методи може використати класний керівник з метою вивчення учнів?

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ПІДГОТОВКА

Основи педагогіки та психології

Педагогіка та психологія у структурі сучасних наук. Об'єкт, предмет психології. Психіка як об'єкт психології. Психічні явища як предмет психології. Основні категорії психології: психіка, свідомість, особистість, діяльність, спілкування, образ. Структура та основні галузі психології. Фундаментальна та прикладна психологія. Педагогіка в системі наук про людину. Об'єкт, предмет, функції та завдання педагогіки. Основні категорії педагогіки: освіта, навчання, виховання, формування, розвиток, самоосвіта, самовиховання, саморозвиток. Структура та основні галузі педагогіки.

Загальні закономірності розвитку особистості. Процес розвитку особистості. Біологічні (вродженість, спадковість) та соціальні (соціалізація, середовище, діяльність та виховання) чинники та закони психічного розвитку особистості. Співвідношення понять «людина», «особа», «індивід», «особистість» та «індивідуальність». Вікова періодизація психічного розвитку особистості (за Е. Еріксоном).

Соціалізація особистості: сутність, етапи (первинна, вторинна), механізми (адаптація, інтеграція). Суб'єкти (сім'я, формальні та неформальні групи однолітків) і агенти (освіта, традиційні ЗМІ та нові медіа: Інтернет, соціальні мережі) соціалізації. Поняття ресоціалізації. Закономірності психічного розвитку та принципи навчання і виховання як основні механізми соціалізації та розвитку особистості учня.

Характеристика особистості учня як суб'єкта освітнього процесу. Вікові та індивідуально типологічні особливості розвитку особистості та їх урахування в освітньому процесі. Мотиви та мотивація особистості. Потреби, інтереси, переконання, ідеали. Спрямованість особистості. Мотивація навчальної діяльності. Гра, навчання, праця як види діяльності. Діяльність учня в освітньому процесі та її види. Сутність та характеристика навчальної діяльності школяра. Цінності та ціннісні орієнтації особистості. Життєві перспективи. Цілі життя. Самоактуалізація та самореалізація особистості: сутність та риси.

Історія і теорія педагогіки та психології

Педагогічна та психологічна думка XVII - початок XX ст. Психологічна думка XVII - початок XX ст. О. Лазурський: вчення про нахили та обдарованість особистості. Психологія як наука про безпосередній досвід: В. Вундт Г. Еббінгауз: закони пам'яті. Крива забування Г. Еббінгауза. Педагогічна думка XVII - початок XX ст. Педагогічна теорія Я.-А. Коменського. В Проблеми розвитку особистості у педагогічній спадщині Г. Сковороди. Кордоцентризм у психолого-педагогічних поглядах П. Юркевича. «Вільне виховання» в педагогічній системі М. Монтесорі. М. Грушевський про українську мову й українську школу. Антропоцентризм як провідна ідея творчості К. Ушинського. Полікультурність - головний принцип педагогічної позиції М. Драгоманова.

Педагогічна та психологічна думка XX - початку XXI ст. Психологічна наука XX - початку XXI ст. про освітній процес та розвиток особистості. Психоаналітична теорія З. Фрейда. Структура особистості: Воно (Id), Я (Ego) і Над-Я (Super Ego). Етапи психосексуального розвитку особистості. Механізми психологічного захисту особистості. С Індивідуальна психологія А. Адлера. Комплекс меншовартості. Аналітична психологія К.-Г. Юнга. Структура особистості. Архетипи колективного несвідомого. Неофройдизм (Е. Фромм, Е. Еріксон). Класичний біхевіоризм (Дж. Уотсон, І. Павлов, Б. Скіннер) та необіхевіоризм (А. Бандура). Гуманістична психологія (А. Маслоу, К. Роджерс, В. Франкл, І. Ялом).

Генетична психологія Ж. Піаже. Ідеї педагогічної психології у працях С. Балея. Костюк про навчально-виховний процес та психічний розвиток учнів. Теорія вчинку В. Роменця. Педагогічна думка XX - початку XXI ст. Гуманістична педагогіка В. Сухомлинського. С. Френе: школа успіху і радості. Вальдорфська школа: ідея цілісного виховання (Р. Штайнер). Концепція соціально-особистісного виховання А. Макаренка. Виховний ідеал Г. Ващенко. Система української освіти: принципи, види, рівні освіти, типи закладів освіти (згідно із Законом України «Про освіту» (чинна редакція)).

Методи дослідження у педагогіці та психології

Планування та забезпечення якості дослідження. Наукові дослідження в педагогіці та психології: різновиди, проблема, мета, завдання, об'єкт, предмет. Програма дослідження: структура, вимоги до її складання та етапи дослідження. Гіпотези дослідження: теоретичні, емпіричні, статистичні. В Вибірковий метод: генеральна сукупність, вибірка, основні вимоги до формування вибірки, методи формування. Якість інформації: репрезентативність, валідність, надійність.

Методи збирання інформації. Спостереження: види, переваги і недоліки, роль спостерігача. Експеримент: види (констатувальний, формувальний, природний, лабораторний) та основні етапи проведення. Поняття «тестування». Види тестів: проєктивні тести, тести дослідження особистості, тести пізнавального розвитку, тести досягнень, педагогічне тестування. Методи опитування. Анкетування (поштові, пресові, он-лайн, експертні, індивідуальні, групові). Анкета: види питань, методичні вимоги до композиції анкети та до формулювання питань. Інтерв'ювання. С Експертні опитування (метод експертної оцінки): пошук, відбір та підготовка експертів. Види і процедури експертного опитування. Соціометрія: процедура застосування та інструментарію (анкета, шкали). Аналіз продуктів діяльності. Аналіз документів. Контент-аналіз.

Методи аналізу емпіричних даних. Вимірювання: визначення, види, рівні. Описова статистика. Кількісний та якісний аналіз даних. Аналіз кореляційного зв'язку між двома змінними. Коефіцієнти кореляції.

Прикладні психолого педагогічні засади освіти, навчання, виховання та розвитку особистості

Освіта і навчання особистості. Дидактика як теорія освіти і навчання: її сутність, основні категорії. Парадигми освіти і навчання (гуманістична, особистісноорієнтована, компетентнісна, рефлексивна). Процес навчання: сутність і зміст, двосторонній характер, функції (освітня, виховна, розвивальна), структурні елементи навчання (мета, завдання, зміст, методи, засоби, форми організації навчання, його результати). Навчання, учіння, научіння. Поняття про

базові принципи навчання та їх характеристика. Зміст освіти в сучасній школі: сутність та основні поняття. Знання, уміння, навички, компетентності.

Структура навчально-пізнавальної діяльності учнів (сприймання - осмислення - розуміння узагальнення - закріплення). Пізнавальний інтерес, умови його розвитку у навчанні. Етапи та рівні засвоєння знань.

Методи навчання, їх характеристика та класифікації за: джерелом інформації (словесні, наочні, практичні); характером пізнавальної діяльності (пояснювально-ілюстративні, репродуктивні, проблемного викладу, пошукові); логікою пізнання (індуктивні, дедуктивні, традуктивні). Загальні вимоги до вибору методів навчання. Засоби навчання: їх ознаки, функції та характеристика. Технічні засоби навчання (візуальні, аудіальні, аудіовізуальні, мультимедійні, інформаційно-комунікаційні). Види навчання (пояснювально-ілюстративне, проблемне, програмоване, індивідуальне, інтегроване, диференційоване, ігрове, дистанційне). Компетентнісний підхід у навчанні.

Форми організації навчально-пізнавальної діяльності учнів: фронтальна, групова, кооперативна, колективна, парна, індивідуальна. Урок як форма організації навчання. Типи і структура уроків за дидактичною метою. Вимоги до підготовки вчителя до уроку. Активні (соціально-психологічні) форми організації освітнього процесу, їх різновиди: тренінг, диспут, ділова гра, круглий стіл, олімпіада, конкурс, виставка учнівської творчості. Позаурочні форми навчання: факультативні заняття, просемінари, практикуми, секції, навчальні екскурсії, предметні гуртки, додаткові групові, індивідуальні заняття, домашня навчальна робота учня.

Поняття про контроль навчання, його функції. Види, форми і методи контролю. Рівні навчальних досягнень учнів та їх характеристика. Критерії і норми оцінювання успішності учнів. Поточне, тематичне та підсумкове оцінювання. Поняття і види педагогічних технологій (розвивальні, проектні, проблемні, ігрові, інтерактивні).

Педагогіка партнерства: педагогічно доцільна (суб'єкт-суб'єктна) взаємодія, концептуальні основи та принципи. Рівні та форми організації партнерської взаємодії.

Виховання особистості. Сутність і структура процесу виховання, його мета і завдання. Поняття виховного впливу та взаємовпливу. Принципи процесу виховання. Характеристика основних принципів виховання. Зміст процесу виховання. Системний підхід у структуруванні змісту національного виховання. Основні напрями національного виховання (моральне, громадянсько-патріотичне, розумове, естетичне, фізичне, валеологічне, трудове, екологічне, статево-гендерне, правове, економічне). Самовиховання: сутність, методи і прийоми. Педагогічне керівництво самовихованням учнів. Концепція особистісно-орієнтованого виховання. Методи виховання. Групи методів: формування свідомості особистості; організації діяльності і формування досвіду суспільної поведінки; стимулювання поведінки і діяльності; контролю, самоконтролю та самооцінки у вихованні. Форми організації процесу виховання: позаурочна, позакласна та позашкільна виховна робота. Масові, групові та індивідуальні форми виховної роботи. Колективні творчі справи. Виховна взаємодія «вчитель-учень». Партнерство школи і сім'ї у вихованні учнів. Сім'я як соціально-педагогічне середовище. Форми і методи роботи школи з батьками учнів. Учніське самоврядування, його види. Органи учнівського самоврядування. Демократичне управління і лідерство в учнівському самоврядуванні. Формальні та неформальні групи учнів.

Особистість у життєвому та професійному просторі. Соціально-психологічна структура особистості. Соціальні статуси: поняття та види (офіційний і неофіційний, приписаний і здобутий). Соціальні ролі: поняття та види (активні й пасивні, явні й латентні). Соціальна позиція особистості. Стать і гендер. Маскулінність. Фемінінність. Андрогінність. Гендерна ідентичність. Кризи тендерної ідентичності. Гендерні стереотипи: поняття та види (традиційні та егалітарні). Гендерна рівність і дискримінація. Сексизм. Фемінізм. Професійна діяльність: поняття та етапи професіоналізації (професійне самовизначення, професійне навчання, професійна адаптація, професійне становлення, професійна реалізація, завершення професійної діяльності).

Вчитель як суб'єкт професійної діяльності. Особистість вчителя та його педагогічна майстерність. Мотивація та стимулювання професійної діяльності (за ієрархією потреб А. Маслоу). Професійне (емоційне) вигорання педагога.

Спілкування в педагогічній діяльності. Складові спілкування (комунікативна, перцептивна, інтерактивна). Бар'єри педагогічного спілкування. Конфлікт і конфліктна ситуація. Види конфліктів (внутрішньоособистісний, міжособистісний, внутрішньо-груповий, С міжгруповий). Конфлікти в освітньому середовищі. Стили поведінки в конфлікті (суперництво, уникнення, компроміс, співпраця, пристосування). Профілактика (психологічна просвіта, недопущення дискримінації, матеріальне та моральне заохочення, дотримання корпоративної культури) та розв'язання (досягнення компромісу чи співпраці) педагогічних конфліктів. Медіація як форма врегулювання конфлікту.

Девіантна поведінка особистості. Поняття та види (позитивна і негативна) девіацій. Суїцидальна та залежна поведінка. Булінг. Мобінг. Ейджизм. Рівні девіантної поведінки. Соціальні та психологічні чинники девіантної поведінки. Профілактика девіантної поведінки: просвіта, соціальна реклама, корекційні програми, створення ситуації успіху.

Управління в системі освіти. Управлінська діяльність. Лідерство, керівництво, супровід. Типологія лідерства. Стили керівництва (авторитарний, демократичний, ліберальний). Корпоративна (організаційна) культура.

4. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

Відповідь студента оцінюється на «відмінно», якщо вона містить повне, розгорнуте, правильне та обґрунтоване викладення матеріалу; відображає чітко знання відповідних категорій, їх змісту, розуміння їх взаємозв'язку і взаємодії, правильне формулювання тлумачень відповідних понять; свідчить про знання назв і змісту передбачених програмою нормативно-правових актів (для найважливіших – необхідно знати рік їх прийняття); містить аналіз змістового матеріалу, самостійні висновки студента, формулювання та аргументацію його точки зору; логічно і граматично правильно викладена. Відповідь студента оцінюється на «добре», якщо вона виявляє загалом високий рівень знань

студента щодо всієї програми навчальної дисципліни та практично відповідає викладеним вище вимогам, однак, при цьому не містить самостійного аналізу питання або не повністю аргументована, або не містить окремих елементів чи ознак, які не є суттєвими для характеристики предмету питання; або містить незначні неточності, які не впливають істотно на загальну характеристику того чи іншого явища (поняття тощо). Відповідь студента оцінюється на «задовільно», якщо вона є неповною, не містить усіх необхідних відомостей про предмет питання, є не зовсім правильною: наявні недоліки у розкритті змісту понять, категорій, закономірностей, назв та змісту нормативно- правових актів, нечіткі характеристики відповідних явищ; не є аргументованою, не містить посилань на нормативно-правові акти; свідчить про наявність прогалин у знаннях студента; викладена з істотним порушенням логіки подання матеріалу; містить багато теоретичних помилок. Відповідь студента оцінюється на «незадовільно», якщо студент не відповів на поставлене запитання, або відповідь є неправильною, не розкриває сутності питання, або допущені грубі змістовні помилки, які свідчать про відсутність знань у студента, або їх безсистемність та поверховість, невміння сформулювати думку та викласти її, незнання основних положень навчальної дисципліни.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ КОМПЛЕКСНОГО КВАЛІФІКАЦІЙНОГО ЕКЗАМЕНУ З ФАХУ

№	Критерії оцінювання	Бали
1.	Історія України	25
1.1.	Історіографія і джерельна база, план аналізу історичних подій, процесів, явищ, діяльності історичних осіб	5
1.2.	Хронологія, уміння локалізації історичних фактів у просторі	5
1.3.	Визначення історичних понять і термінів, знання історичних персоналій	5
1.4.	Аналіз історичних подій, процесів, явищ	5

1.5.	Оцінка історичних подій, процесів, явищ, діяльності історичних осіб	5
2.	Всесвітня історія	25
2.1.	Історіографія і джерельна база, план аналізу історичних подій, процесів, явищ, діяльності історичних осіб	5
2.2.	Хронологія, уміння локалізації історичних фактів у просторі	5
2.3.	Визначення історичних понять і термінів, знання історичних персоналій	5
2.4.	Аналіз історичних подій, процесів, явищ	5
2.5.	Оцінка історичних подій, процесів, явищ, діяльності історичних осіб	5
3.	Методика навчання історії	25
3.1.	Формування теми і мети уроку, вибір типу і форми уроку	5
3.2.	Підбір методики перевірки домашнього завдання та активізації опорних знань	5
3.3.	Структуризація уроку, обґрунтування методів і технологій навчання	5
3.4.	Використання у навчальному процесі історичних джерел, інших засобів навчання, інформаційних технологій	5
3.5.	Підбір методики перевірки закріплення навчального матеріалу та змісту домашнього завдання	5
4.	Педагогічна ситуація	25
4.1.	Бачення і усвідомлення педагогічної проблеми й формування на її основі педагогічної задачі	5
4.2.	Аналіз вихідних даних для формування педагогічного рішення	5
4.3.	Формування розв'язки педагогічної ситуації	5
4.4.	Визначення теоретичних положень, для розв'язання педагогічної ситуації	5
4.5.	Опора на сучасні інноваційні підходи в оцінці і розв'язанні педагогічної	5

5. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Рекомендована література історія України

1. Акт проголошення незалежності України: Постанова Верховної Ради УРСР // Газети від 28 серпня 1991р.
2. Апанович О. Гетьмани України і кошові отамани Запорозької Січі. Київ, 1993.
3. Бакіров Н. За право на самовизначення: Проблема права націй на самовизначення в контексті минулого і сучасного кримських татар. Київ: Політика і час, 1995. №5. С.66–72.
4. Баран В. Давні слов'яни. Київ, 1998.
5. Баран В. Україна 1950-1960 рр.: еволюція тоталітарної системи. Львів, 1996.
6. Баран В., Даниленко В. Україна в умовах системної кризи (1946–1980 рр.). Київ, 1999.
7. Бойко О. Д. Історія України: Посібник для студентів вищих навчальних закладів. Київ, 1999. С.380–542.
8. Бойко О. Історія України. Посібник 2–ге вид., Київ, 2001.
9. Бойко О. Україна в 1985–1991 рр. Основні тенденції суспільно-політичного розвитку. Київ, 2002.
10. Бойко О.Д. Історія України. Київ, 2021.
11. Бойко О.Д. Новітня історія України 2014–2019. Київ, 2020.
12. Борисенко В. Курс української історії. З найдавніших часів до ХХ ст. Київ, 1999.
13. Борисьонко О. Обговорення проблем українізації вищим партійним керівництвом у 1922—1923 рр.. Київ: УІЖ, 2000. №4. С. 90-99.
14. Брайчевський М. Походження Русі. Київ, 1968.
15. Верстюк В. Українська Центральна Рада: Навч. Посібник Київ, 1997.

16. Веселова О. Висвітлення голоду 1932-1933 рр. у збірниках документів та матеріалів. Київ: УІЖ, 2003. №5. С. 101-125.
17. Веселова О. Увічнення пам'яті жертв голоду-геноциду 1932-1933 рр. в Україні. Київ: УІЖ, 2004. №2. С. 50-68.
18. Геродот. Історія: В 9 кн. Київ, 1993, кн.4.
19. Голобуцький В. Запорозьке козацтво. Київ, 1994.
20. Головченко В. Від «Самостійної України» до Союзу визволення України: Нариси з історії української соціал-демократії початку ХХ ст. Харків, 1996.
21. Голод 1932-1933 років на Україні: очима істориків, мовою документів. Київ, 1990.
22. Голод 1932-1933 років на Україні: очима істориків, мовою документів. Київ, 1990.
23. Голод в Україні. 1932-1933. Збірник документів і матеріалів. Київ, 1993
24. Горелов М., Моця О., Рафальський О. Цивілізаційна історія України. Київ, 2005.
25. Горелов М.Е., Моця О.П., Рафальський О.О. Держава і цивілізація в історії України. Київ, 2009.
26. Гриневич Л. Сталінська «революція згори» та голод 1933 р. як фактори політизації української спільноти. Київ: УІЖ, 2003. №5. С. 50-65.
27. Грицак Я. Нарис історії України. Формування модерної нації ХІХ- ХХ століття. Київ, 2019.
28. Грицак Я. Нарис історії України. Формування модерної української нації ХІХ – ХХ ст.: Навч. Посібник. Київ, 1996.
29. Грицак Я. Подолати минуле: глобальна історія України. Київ, 2021.
30. Грушевський М. Ілюстрована історія України. Київ, 1990.
31. Гуржій О., Чухліб Т. Гетьманська Україна. Київ, 1999.
32. Давня історія України. В 3-х томах. / За ред. П. Толочка. Київ, 2000.
33. Даниленко В., Касьянов Г., Кульчицький С. Сталінізм на Україні: 20 –30–ті роки. Київ, 1991.
34. Декларація про державний суверенітет України: Прийнята Верховною Радою УРСР 16 липня 1990 р. Київ, 1991.

35. Джамільов М. Петро Григоренко та кримсько-татарський національний рух. Кив: Політична думка, 1994. №4. С.251–266.
36. Енциклопедія історії України: В 10 т. /Редкол.: В.А. Смолій (голова) та ін. Київ: Наук думка, 2003-2013.
37. Єфіменко Г. Зміни в національній політиці ЦК ВКП(б) в Україні (1932-1938) Київ: УІЖ, 2000. №2. С.82-93; №4. С. 37-47.
38. Єфіменко Г. Радянська модернізація 1920-1930-х рр. Київ: УІЖ, 2002. № 5. С. 3- 24.
39. Журба М. Селянська кооперація радянської України. Міжнародний кооперативний альянс (20-ті роки ХХ ст. Київ: УІЖ, 2001. №2. С. 61-74.
40. Зайцев Ю.Д. Дисиденти: опозиційний рух 60–80-х рр. Сторінки історії України. Київ, 1992. С.195–236.
41. Історична наука: термінологія і понятійний довідник Навч. посібник /В. Литвин, В. Гусєв, А. Слюсаренко та ін. Київ, 2002.
42. Історія України / За ред. В.А. Смолія. Київ, 1997.
43. Історія України в особах: литовсько-польська доба. Київ, 1997.
44. Історія України. Документи і матеріали. / За ред. В. Короля. Київ, 2002.
45. Історія України: навчальний посібник / В.Ф. Панібудьласка, В.П. Макогон, А.В. Тороп та ін. 2-е вид. Київ: КНУБА, 2010.
46. Історія України: нове бачення. У 2 т./ Під ред. В. Смолія. Київ, 1995–1996.
47. Історія української культури: навчально-методичний посібник / Н. В. Аксьонова, А. М. Домановський, Т. О. Чугуй. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2012. 196 с.
48. Капелер А. Мала історія України Київ, 2007.
49. Конституція України. Київ, 1997.
50. Конституційні Акти України. Київ, 1998.
51. Котляр М. Давньоруська державність Київ, 2010.
52. Котляр М. Історія суспільного життя Русі. Нариси. Київ, 2016.
53. Літопис Руський / За ред. Л. Махновця. Київ, 1988.
54. Магочій П. Р. Історія України. Київ, 2007.

55. Макарчук С. Писемні джерела з історії України. Львів, 1999.
56. Нариси з історії дипломатії України. / За ред. В.А. Смолія. Київ, 2001.
57. Плохій С. Брама Європи. Історія України від скіфських воєн до незалежності. Київ: КСД, 2018.
58. Політична історія України ХХ століття. У 6 томах. / За ред. І.Ф. Кураса. – Київ: Генеза, 2002.
59. Реєнт О.П. Україна в імперську добу (XIX – початок ХХ століття) / Гол. ред. Р. Стасюк. Київ: Вид-во «Арій», 2016.
60. Смолій В.А., Степанков В.С. Українська державна ідея XVII – XVIII ст. – Київ, 1997.
61. Страшко Є., Овдієнко П. Нарис історії України XIX – поч. ХХ ст. Ніжин, 2015.
62. Українознавство. У 2-х кн. / За ред. В. Крисаченка. Київ, 1998.
63. Українська ідентичність і мовне питання в Російській імперії: спроба державного регулювання (1847–1914): Збірник документів і матеріалів / Відп. ред. Г. Боряк; Упорядн.: Г. Боряк, В. Баран, Л. Гісцова, Л. Демченко, О. Музичук, П. Найденко, В. Шандра; НАН України. Інститут історії України; Укрдержархів, ЦДІАК України. Київ: Інститут історії України, 2013.
64. Хрестоматія з історії України к. XVIII – поч. ХХ ст. / Упоряд.: Крупенко О.В., Потапенко М.В. Ніжин, 2019.
65. Яковенко Н.М. Нарис історії середньовічної та ранньомодерної України. Київ: Критика, 2005

Рекомендована література всесвітня історія

1. Балух В., Коцур В. Історія Стародавнього Риму. Курс лекцій. Чернівці, 2005.
2. Балух В., Макар Ю. Історія Стародавньої Греції. Чернівці, 2001.
3. Бураков Ю.В. Новітня історія країн Азії та Африки (1945-1992). Київ, 1993.

4. Вітенко М. Історія Росії. Від найдавніших часів до наших днів : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Івано-Франківськ: Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2013. 346 с.
5. Войнович Л.В., Козак Н.Б., Овсінський Ю.В., Чорний М.І. Medium aevum; Середні віки. Підручник для історичних спеціальностей вузів. Львів: «Тріада Плюс», 2010. 502 с.
6. Газін В.П., Копилов С.А. Новітня історія країн Європи та Америки. 1945-2000рр.: Навч.посібник для студентів гуманітарних спеціальностей. Кам'янець-Подільський, 2000
7. Головченко В.І. Нова історія Азії та Африки: колоніальний Схід (кінець ХІХ друга третина ХХ ст.): навч.посіб. Либідь, 2010. 520 с.
8. Дейвіс Н. Історія Європи. Київ, 1999.
9. Дейвіс, Норман. Європа: Історія. Київ: Видавництво Соломії Павличко «Основи», 2001.
10. Документальні матеріали зі всесвітньої історії: Практикум для студентів. Ніжин, 2000.
11. Дудка Р.А. Курс лекцій з історії Стародавньої Греції та Риму. Ніжин, 2002.
12. Зашкільняк Л.О. Методологія історії. Львів, 1999.
13. Зашкільняк Л.О., Крикун М.Г. Історія Польщі: Від найдавніших часів до наших днів. Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2002. 752 с.
14. Іваницька О.П. Новітня історія країн Європи та Америки (1918- 1945) Навчальний посібник, Київ, 2001.
15. Іваницька О.П. Новітня історія країн Європи та Америки (1945- 2002): Навчальний посібник для вищих навчальних закладів. Вінниця, 2003.
16. Історія західних і південних слов'ян (з давніх часів до ХХ ст.): курс лекцій: навч. посіб. для студ. іст. спец. вищ. навч. закл. / В.І.Яровий, П.М.Рудяков, В.П. Шумило. Вид.3-тє, стереотип. Либідь, 2009. 632 с.
17. Історія Центрально-Східної Європи. Посібник для студентів історичних і гуманітарних факультетів університетів / За редакцією Леоніда Зашкільняка. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2001. 660 с.

18. Крижанівський О.П. Історія Стародавнього Сходу. Курс лекцій. Київ, 2000.
19. Крижанівський О.П. Історія Стародавнього Сходу. Курс лекцій. Київ, 2000.
20. Мицик Л.М. Новітня історія зарубіжних країн: Курс лекцій. Ніжин, 2001.
21. Моціяка П.П. Нова історія країн Європи і Америки. Курс лекцій. Ніжин, 2005.
22. Норман Дейвіс. Європа. Історія. Київ, 2013. 1456 с.
23. О.О. Крижановська, О. П. Крижановський Історія середніх віків. Київ, 2006.
24. Павленко Ю. Історія світової цивілізації. Київ, 1996.
25. Поп Ю.І. Нова історія країн Азії і Африки (XVI поч. XX ст.): підручник, Київ, 2012.
26. Хрестоматія з історії Стародавнього світу / За ред. Р. Дудки, І.Кедуна, О.Лейберова. Ніжин, 2003.
27. Чорній В. Історія Болгарії. Львів, 2007. 404 с.

Рекомендована література методика навчання історії

1. Баханов О. Професійний довідник учителя історії. Харків: Основа, 2011. 239 с.
2. Желіба О.В. Ігри на уроках історії та суспільних дисциплін: <http://surl.li/clbpd>
3. Желіба, О. В. Методи навчання історії. Х.: Видавнича група "Основа", 2019. 93 с.
4. Желіба О. В. Методика викладання історії: нові підходи. Частина 1. Харків: Вид. група «Основа», 2018. 93 [3] с.
5. Желіба О. В. Теорія і методика навчання історії: навч.-метод. посіб. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2017. 305 с.
6. Методика викладання історії та історичних дисциплін. Словник довідник: навч. пособ. уклад. Л. Г. Яновська. Одеса: 2020. 100 с.

7. Державний стандарт базової середньої освіти. Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-deyaki-pitannya-derzhavnih-standartiv-povnoyi-zagalnoyi-serednoyi-osviti-i300920-898>
8. Яковенко Г.Г. Методика навчання історії: навчально-методичний посібник. Харків: Видавництво ХНАДУ, 2017. 324 с.

Методика навчання історії та педагогіка

1. Модельні освітні програми: <https://imzo.gov.ua/model-ni-navchal-ni-prohramy/hromadians-ka-ta-istorychna-osvitnia-haluz/>
2. Підручники з історії України: <https://uahistory.co/pidruchniki/ukraine-history.php>
3. Підручники зі всесвітньої історії: <https://uahistory.co/pidruchniki/world-history.php>
4. Освітня платформа «На урок»: <https://naurok.com.ua/>
5. Освітня платформа «Всеосвіта»: <https://vseosvita.ua/>
6. Васюк О. В. Сопівник І. В. Історія української педагогіки і освіти : навч. посіб.-хрестоматія. Ніжин : ПП Лисенко М.М., 2015. 644 с.
7. Задорожна Л.В., Курок О.І., Мосіяшенко В.А. Історія педагогіки України в особах. Київ: Університетська книга, 2015. 266 с.
8. Задорожна-Княгницька Л. В. Загальні основи педагогіки : навч. посіб. для здоб. вищої освіти за освітнім ступенем «Бакалавр» спец. 013 «Початкова освіта» / Л. В. Задорожна-Княгницька, І. Б. Тимофєєва. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2020. 192 с. URL: https://repository.mu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/2109/1/np_zagalni_osnovy.pdf
9. Інноваційний педагогічний інструментарій: навчально-метод. посіб. / Укл. Білоусова Н.В. Ніжин : НДУ ім. Миколи Гоголя, 2019. 295 с.
10. Княжева І. А. Педагогіка: навчальний посібник для здобувачів освіти першого освітнього рівня (бакалавр) спеціальності 014.021 Середня освіта (Англійська мова та література). Одеса, Університет Ушинського, 2023. 110 с. URL: <http://dspace.pdpu.edu.ua/bitstream/123456789/17055/1/Knyazheva.pdf>

11. Козловський Ю. М., Дольнікова Л. В. Педагогіка : Львівська політехніка, 2018. 232 с.
12. Курлянд З. Н. Педагогіка: навчальний посібник / З. Н. Курлянд, Р. І. Хмелюк, Т. Ю. Осипова та ін. Харків : Бурун Книга, 2019. 304 с.
13. Лаппо В. В. Основи педагогічних досліджень: Навчально-методичний посібник Івано-Франківськ: НАІР, 2016. 284 с. URL: <http://194.44.152.155/elib/local/2250.pdf>.
14. Пащенко М. І., Красноштан І. В. Педагогіка : Центр навч. літ-ри, 2019. 228 с. URL: <https://i.twirpx.link/file/1864801/>
15. Педагогіка : баз. підр. для студ. вищ. навч. закладів III-IV рівнів акредитації / кол. авторів; за ред. І. Ф. Прокопенка. Харків : Фоліо, 2015. 572 с.
16. Пісоцький В., Горянська А. Психічний розвиток та формування особистості в онтогенезі : навчальний посібник КНТ : 2019, 144 с.
17. Рацул А.Б., Довга Т.Я. Педагогіка: інформативний виклад: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Київ : КНТ, 2015. 320 с. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/ukr0000015024>.
18. Тулодзєцький Гергард. Медіаосвіта в школі та на уроці. Основи і приклади / Гергард Тулодзєцький, Бардо Герціг, Сільке Графе ; [за заг. ред. В. Ф. Іванова ; пер. з нім. В. Климченка]. Київ : Академія української преси : Центр Вільної Преси, 2020. 405 с.
19. Ярощук Л. Теорія та методика виховання : навч. посіб. Бердянськ, 2019. 400 с. [Електронний ресурс]. URL: <http://bdpu.org:8080/bitstream/123456789/919/1/Yaroshchuk%20L.%20%20Teoriya%20ta%20metodyka%20vykhovannya.pdf>
20. Левківський М.В. Історія педагогіки: навч.-метод. посібник 4-е видання. Київ: Центр учбової літератури, 2021. 190 с.
21. Малихін А. Історія педагогіки в схемах, таблицях, ілюстраціях. Харків: ПромАрт, 2019. 348 с.
22. Мосіяшенко, В. А. Історія педагогіки України в особах [Текст] : навч. посіб. / В. А. Мосіяшенко, О. І. Курок, Л. В. Задорожна. Суми : Університетська книга, 2023. 266 с.

23. Самойленко О.В. Випускники вчені-емігранти. Наукові записки. Серія «Психолого-педагогічні науки» (Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя) / за заг. ред. Т. М. Турчин. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2019. № 2. С. 158-164.
24. Самойленко О.В. Історія педагогіки : навч.-метод. посіб. Ніжин : Видавництво НДУ, 2021. 269 с.
25. Самойленко О.В., Демченко Н.М., Філоненко О.С. Спогади В. В. Данилова як історико-педагогічне джерело. Наукові записки Ніжинського державного університету ім. М. Гоголя. Серія «Психолого-педагогічні науки». / за заг. ред. проф. Т. М. Турчин. Ніжин, 2021. № 2. с. 123-133.
26. Сбруєва А. А., Рисіна М. Ю., Осьмук Н. Г., Чистякова І. А. Практикум з історії педагогіки : навч.-метод. посіб. для студ. закл. вищої освіти. Вид. 4-те, допов. й переробл. Суми : Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2019. 165 с.
27. Демченко Н.М., Колесник Г.М. Проблеми самооцінки в сучасній теорії освіти. *Virtus: Scientific Journal* / Editor-in-Chief M.A. Zhurba. May # 44, 2020. P. 79-82.
28. Зайченко І. В. Історія педагогіки : навч. посіб. Київ: Слово, 2008. Т. 2. Школа, освіта і педагогічна думка в Україні. 1032 с.
29. Зайченко І. В. Історія педагогіки : навч. посіб. [для студ. вищ. пед. навч. закл. Київ: Слово, 2008. Т. 1. Історія зарубіжної педагогіки. 621 с.
30. Іванова В. В. Роль дизайн-мислення в освіті. *Інтелект ХХІ*. 2019. № 4. С. 93-97. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/int_XXI_2019_4_20 (дата звернення 24.08.2021).
31. Колесова Т. М. Сучасні освітні тенденції медіаграмотності та критичного мислення. Дніпро: Дніпровський міський базовий технікум зварювання та електроніки імені Є.О. Патона, 2020 р., 88 с. URL : <http://dkrkm.org.ua/cache/konfer/2020/zbirka2020.pdf> (дата звернення 22.08.2021).
32. Короткий словник актуальних педагогічних термінів/упоряд. Флегонтова Н. М. Київ: КНУТД, 2013. 55 с.

33. Методика дистанційного навчання: збірник статей / За редакцією В. А. Ребрини. Хмельницький: ХОІППО. 2020. 81 с. URL: <https://hoippo.km.ua/wp-content/uploads/2021/02/mdn4.pdf> (дата звернення 22.08.2021).
34. Пісоцький В., Горянська А. Психічний розвиток та формування особистості в онтогенезі : навчальний посібник КНТ : 2019, 144 с.
35. Плужник О. Упровадження STEM-освіти в інклюзивне середовище Нової української школи. Особлива дитина: навчання і виховання. 2019. № 1. С. 61-66.
36. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 27.08.2024).
37. Про повну загальну середню освіту: Проект Закону України від 05.04.2019 № 10204. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=65784 (дата звернення: 27.08.2024).
38. Про позашкільну освіту: Закон України від 04.11.2018 № 1841-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1841-14> (дата звернення: 27.08.2024).
39. Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14.12.2016 № 988-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/988-2016-%D1%80> (дата звернення: 27.08.2024).
40. Самостійна робота студентів з дисципліни «Історія педагогіки»: навч.-метод. посіб. / упоряд. Ткачук Л. В., Ткачук М. М. Умань, ВПЦ «Візаві», 2017. 140 с.
41. Слушний О. Інноваційні освітні технології в діяльності вчителя XXI століття. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. 2021. № 2 (106). С.150-159. URL: <http://surl.limwlum>
42. Слушний О. М. Технологія «перевернутого» навчання як інноваційний засіб підвищення якості освіти. Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія : Педагогіка і психологія. 2016. № 48. С. 19-23. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzvdpu_pp_2016_48_6 (дата звернення 25.08.2021).

43. Скільський Д.М. Історія української педагогіки. Тернопіль: Навчальна книга Богдан, 2012. 340 с.
44. Тадеуш О. Освітологічний вимір інноваційної освіти в контексті соціально-економічних глобальних викликів. Неперервна професійна освіта: теорія і практика. Випуск № 1 (74), 2023. С.11-23. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/45021/1/O_Tadeush_OVIOKSEHV.pdf
45. Тихонова Т. Інновації в закладі освіти: сутність, нормативне забезпечення, методика організації. Інноватика в освіті. 2022. Вересень №1 (92). С. 74-83. URL: https://repository.moipro.mk.ua/upload/01-08-22_73249201.pdf
46. Упровадження STEM-освіти в умовах інтеграції формальної і неформальної освіти обдарованих учнів : методичні рекомендації / Н. І. Поліхун [та ін.] ; Ін-т обдарованої дитини НАПН України. Київ : Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2019. 80 с.
47. Цимбалару А. Д. Освітній простір: сутність, структура і механізми створення. Український педагогічний журнал. 2016. № 1. С. 41-50. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ukrpj_2016_1_7 (дата звернення 25.08.2021).
48. Щербакова Олена. Теорія поколінь у вітчизняному та зарубіжному науковому дискурсі. Рідна школа : Науково-педагогічний журнал. 2021. № 3. С. 45-50.
49. Хрестоматія з історії педагогіки : в 2-х т. / за заг. ред. А. В. Троцько. Харків : ХНАДУ, 2011. Т. 1. 456 с.
50. Хрестоматія з історії педагогіки : в 2-х т. / за заг. ред. А. В. Троцько. Харків : ХНАДУ, 2011. Т. 2. 524 с.
51. Ярошик Я. В. Інноваційні технології в системі освіти України. URL: <http://surl.li/mwlui>
52. Ярощук Л. Г. Історія педагогіки : навч.-метод. комплекс. Бердянськ : ФО-П Ткачук О.В., 2014. 416 с.